

Mbo-hbo:

dat is
andere
taal!

mbo

doorstroomprogramma
mbo-hbo

Naar een doorlopende leerlijn taalvaardigheid
Nederlands in de regio Rotterdam

Mbo-hbo: dat is andere taal!

Mbo-hbo: dat is andere taal!

Naar een doorlopende leerlijn taalvaardigheid
Nederlands in de regio Rotterdam

Ellis Wertenbroek, Matti Gortemaker, Nicolette Schaper,
Corry de Vries, Evelien Swint, Daphne Goedhart

Colofon

Auteurs   Werkgroep doorlopende leerlijn taal mbo-hbo
(www.doorstroomprogrammarotterdam.nl)

Hbo-instellingen:

Hogeschool Rotterdam

- Ellis Wertenbroek (adviseur aansluiting vo/mbo - Hogeschool Rotterdam)
- Matti Gortemaker (coördinator Taalbeleid en Studiesucces Rotterdam Academy/kerndocent Nederlands)

Thomas More Hogeschool

- Nicolette Schaper (opleidingsdocent Taal)

Mbo-instellingen:

Albeda

- Daphne Goedhart (taaladviseur/taalassessor)

Zadkine

- Corry de Vries (onderwijsadviseur)
- Evelien Swint (coördinator taal en rekenen/
coördinator doorstroom mbo-hbo)

Eindredactie   Anneke Nunn (www.annekenunn.nl)

Vormgeving   Kim van der Waart (www.kimvanderwaart.com)

Voorwoord

Het officieuze motto van Rotterdam ‘niet lullen maar poetsen’ suggereert een tegenstelling die in het hoger beroepsonderwijs van de eenentwintigste eeuw niet meer geldt. Taalvaardigheid wordt steeds belangrijker om een beroep op hbo-niveau te kunnen leren en uitoefenen. In de overstap van mbo naar hbo blijkt taal voor sommige studenten een hobbel te zijn, waardoor ze eerder uitvallen. Daarmee gaat talent onnodig verloren en wordt het potentieel van jongeren niet volledig benut.

Hoog tijd om deze drempel weg te nemen. Dus hebben wij als vertegenwoordigers van mbo- en hbo-docenten Nederlands/communicatie in de regio Rotterdam daarvoor een werkgroep gevormd. We hebben in kaart gebracht hoe we de aansluiting mbo-hbo Nederlands kunnen verbeteren. Daarbij lieten we ons inspireren door Vo-hbo: dat is andere taal!. Dat boekje uit 2016 over de afstemming van vo (vooral havo) op het hbo in Rotterdam heeft effect gehad: het heeft vo-docenten en hbo-docenten in en ver buiten Rotterdam meer inzicht gegeven in elkaars onderwijs en de weg gewezen naar een doorlopende leerlijn Nederlands. En het heeft het studiesucces op de Rotterdamse hogescholen doen toenemen. Dit document moet hetzelfde doen voor het traject van middelbaar beroepsonderwijs naar hbo.

Ons doel was om te komen tot één door ons allemaal gedragen hbo-verhaal en één door iedereen onderschreven mbo-verhaal. Dat viel niet altijd mee. Er zijn veel verschillen tussen instellingen onderling en iedere school legt zijn eigen accenten. Uiteindelijk is het ons gelukt om een algemeen beeld te schetsen van het vak Nederlands (mbo) en Nederlands/communicatie (hbo). Tegelijkertijd werd ons ook duidelijk wat de pijnpunten in de aansluiting waren.

We hadden deze publicatie niet kunnen schrijven zonder de hulp van collega's. Met hun feedback is de tekst toegespitst en aangescherpt. Onze dank gaat uit naar onze hbo-collega's Evelyne van der Neut, Kirsten van den Heuij, Mariëtte Muris, Mariska Oudwater, Carla Spek (Hogeschool Rotterdam), Roelie van der Zouwen (Hogeschool Inholland) en Anneke Biesheuvel (De Haagse Hogeschool). Voor ons beeld van het mbo zijn Caroline van Eijk (Albeda), Hans van Gent (STC-Group) en Pauline Arnoldy (Zadkine) een grote hulp geweest. Ten slotte bedanken we Fahtiga Haddad, projectleider van het Doorstroomprogramma Economisch Domein mbo-hbo, die ons een podium bood en de financiële middelen om deze publicatie te schrijven en publiceren.

Deze publicatie is natuurlijk geen eindpunt, maar een eerste aanzet tot een doorlopende leerlijn. Het echte werk moeten docenten zelf in de praktijk gaan verzetten. In het mbo en in het hbo. We verheugen ons erop om de actiepunten van dit boek uit te gaan voeren en studenten beter onderwijs Nederlands/communicatie te bieden. En zo samen te zorgen voor meer studierendement en beter toegeruste beroepsbeoefenaars!

Rotterdam, juli 2020

Ellis Wertenbroek, Matti Gortemaker, Nicolette Schaper, Corry de Vries, Evelien Swint,
Daphne Goedhart

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Hoofdstuk 1 De taalkloof in beeld	12
1.1 De relatie van taalvaardigheid met studiesucces	12
1.2 Richtlijnen voor taalniveaus op het mbo en hbo	16
Hoofdstuk 2 Middelbaar beroepsonderwijs in vogelvlucht	26
2.1 Onderwijsinhoud	29
2.2 Examinering	31
2.3 Pedagogisch-didactisch klimaat	32
Hoofdstuk 3 Hoger beroepsonderwijs in vogelvlucht	34
3.1 Toelating en studiekeuzecheck	35
3.2 Onderwijsinhoud	41
3.3 Examinering	45
3.4 Pedagogisch-didactisch klimaat	46
Hoofdstuk 4 Taalvaardigheid in mbo en hbo	53
4.1 Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs	53
4.2 Taalvaardigheid in het hoger beroepsonderwijs	60
Hoofdstuk 5 Aanbevelingen voor een doorlopende leerlijn taalvaardigheid	72
5.1 Aanbevelingen	73
5.2 Acties voor het komende jaar	76
Bijlage Voorbeelden van contextrijke opdrachten Nederlands	79
Voorbeelden uit het mbo	79
Voorbeelden uit het hbo	81

'Een student bereikt niet vanzelf het hbo-niveau, dus daar zullen wij ze als vakdocenten bij moeten begeleiden.'

Docent

'De tentamens haalde ik, maar de opdrachten en verslagen bleven onvoldoende.'

Student

Inleiding

In oktober 2016 verscheen *Vo-hbo: dat is andere taal!*. Daarmee kon het regionale samenwerkingsverband vo-ho beginnen te bouwen aan een doorlopende leerlijn Nederlands van havo (of vwo) naar het hbo. De afstemming met het mbo heeft tot nu toe nog geen aandacht gekregen. Daar brengt deze publicatie verandering in.

De doorstroom van mbo (middenkaderopleiding) naar hbo laat dezelfde taalkloof zien als het traject van havo naar hbo: de taalkennis die studenten na afronding van mbo niveau 4 bezitten blijkt in de praktijk niet altijd toereikend voor een succesvolle start in het hoger beroepsonderwijs. Een studie aan het hbo vraagt om academische taalvaardigheden. Zo moeten hbo-studenten in staat zijn met goede leesstrategieën veel stof te verwerken en daar mondeling en schriftelijk over te rapporteren. Daar zijn mbo-instromers vaak niet goed voor toegerust. Anderzijds kunnen de verwachtingen van het hbo te hoog liggen met betrekking tot het taalniveau van de instromende studenten. Door deze discrepantie lopen ze het risico om al in het eerste jaar achterstanden op te lopen of zelfs uit te vallen.

Via bewustwording en kennis van elkaars onderwijs...

De eerste stap naar verbetering is om docenten bewust te maken het probleem van de taalkloof. Dat doen we met onderzoeksgegevens over de relatie tussen taalvaardigheid en studiesucces. Vervolgens moeten docenten inzicht krijgen in elkaars taalonderwijs en het taalbeleid van elkaars instellingen. Dat ze daarvan weinig afweten is natuurlijk funest voor een goede onderlinge afstemming. Deze publicatie voorziet in dat inzicht.

Naar een doorlopende leerlijn Nederlands/communicatie

De werkgroep heeft als doel om een regionaal gedragen leerlijn te ontwikkelen. Dat is zeker geen simpele zaak. Maar het feit dat iets dergelijks al gestart is in sommige domeinen laat zien dat het kan. We hebben ons bijvoorbeeld laten inspireren door het doorstroomprogramma mbo-hbo voor het economisch domein waarin Albeda, Zadkine, STC Group, Hogeschool Inholland en Hogeschool Rotterdam vruchtbaar samenwerken. Bij het schrijven van deze publicatie kwamen we tot de volgende aanbevelingen voor instellingen voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs om samen de taalkloof tussen mbo en hbo te overbruggen:

1. Versterk het taalbeleid: laat de mbo- en hbo-instellingen taalbeleid formuleren dat in ieder geval ingaat op lezen en schrijven op het gewenste niveau en op taalontwikkellend lesgeven.
2. Stimuleer kennisdeling: zorg voor structurele kennisuitwisseling over taal, binnen en tussen instellingen.
3. Besteed meer aandacht aan talige (studie)vaardigheden: stimuleer structureel

de ontwikkeling van de talige (studie)vaardigheden lezen, samenvatten, parafraseren, schrijven en woordenschat.

Met deze aanbevelingen is de aansluiting van hbo op mbo aanzienlijk te verbeteren, en daarmee het studiesucces van mbo-instromers in het hbo.

Leeswijzer

HOOFDSTUK 1 laat zien hoe belangrijk taalvaardigheid is voor het studiesucces van mbo-instromers en welke richtlijnen er zijn voor een doorlopende taallijn op het hbo.

HOOFDSTUK 2 schetst hoe het onderwijs in het middelbaar beroepsonderwijs op niveau 4 is ingericht.

HOOFDSTUK 3 beschrijft het onderwijs in het hoger beroepsonderwijs en de doorstroommogelijkheden van mbo-studenten.

HOOFDSTUK 4 zoomt in op het taalvaardigheidsonderwijs en taalbeleid in beide onderwijssectoren.

HOOFDSTUK 5 bespreekt belemmeringen voor de onderlinge afstemming van mbo en hbo en aanbevelingen om die te verbeteren. Het besluit met vijf acties waarmee de regio een begin kan maken met de uitvoering en invulling van een doorlopende leerlijn Nederlands.

Mbo-hbo: dat is andere taal! is vooral geschreven voor iedereen die (indirect) betrokken is bij het mbo-vak Nederlands of de hbo-module Nederlands/communicatie in de regio Rotterdam. Daarnaast is deze publicatie bedoeld voor wie geïnteresseerd is in een doorlopende leerlijn en daaraan wil meewerken. Voor die laatste groep zijn met name hoofdstuk 1 en 5 interessant. Docenten zullen zich vooral verdiepen in hoofdstukken 1, 4, 5 en 2 over middelbaar beroepsonderwijs (voor hbo-docenten) respectievelijk hoofdstuk 3 over hoger beroepsonderwijs (voor mbo-docenten).

De citaten van studenten en docenten in deze publicatie zijn voornamelijk ontleend aan artikelen over taal (www.hoedoejjidat.hr.nl). Landelijke en regionale trends, feiten en voorbeelden uit de praktijk zijn te herkennen aan een rood kader.

Hoofdstuk 1

De taalkloof in beeld

Wat is het belang van goede taalvaardigheid voor hbo-studenten? Welk talig startniveau mag het hbo van het mbo verwachten? En naar welk eindniveau werkt het hbo vervolgens toe? Dit hoofdstuk gaat dieper in op het belang van een goede taalbeheersing voor studiesucces. Ook laat het zien dat bestaande kaders wel een startpunt vormen voor een doorlopende leerlijn Nederlands van mbo naar hbo, maar nog te weinig houvast bieden.

Veel mbo-studenten vinden de overgang naar een hbo-opleiding lastig. Ze krijgen te maken met een nieuwe schoolomgeving, nieuwe vakken en meer leesstof dan ze op het mbo gewend waren. De docenten op het hbo verwachten dat ze zelfredzaam zijn. Vaak blijkt dat te hoog gegrepen: een groot deel van de mbo-instromers stopt binnen een jaar. Om daaraan in de regio Rotterdam iets te doen werken lokale mbo- en hbo-instellingen al op meerdere vlakken samen om de doorstroom van de mbo-student beter te laten verlopen.

Taalbeheersing speelt in de overgang van het mbo naar het hbo een belangrijke rol, want die blijkt een voorwaarde te zijn voor het studiesucces van de student. De Staat van het Onderwijs (2020) adviseert daarom mbo- en ho-opleidingen veel aandacht te besteden aan het wegwerken van talige deficiënties bij sommige studenten. De publicatie stelt dat het curriculum expliciet ruimte moet bieden voor leesonderwijs. Een doorgaande leerlijn tussen de onderwijssectoren is ook essentieel om studenten voldoende te kwalificeren voor deelname aan de arbeidsmarkt en de maatschappij.

Paragraaf 1.1 geeft een overzicht van onderzoeken naar het belang van taalbeheersing voor het studiesucces van de student. Paragraaf 1.2 brengt de richtlijnen in kaart voor bepalen van het taalniveau op het mbo en hbo.

‘Uiteenlopende meningen over goed taalgebruik, dat vind ik erg ingewikkeld. Mijn belangrijkste tip aan vakdocenten: trek één lijn over wat taalkundig juist is en wat niet.’

Student hbo Elektrotechniek

1.1 De relatie van taalvaardigheid met studiesucces

Taalvaardigheid is van belang bij het leren voor een beroep en bij het vormen van de eigen

professionele identiteit in de wereld van de 21e eeuw. Dat stelt de Visie op het leergebied Nederlands (Curriculum.nu, 2019). Om een hbo-opleiding met succes te doorlopen hebben studenten academische taal- en denkvaardigheid nodig. Taalvaardigheid speelt namelijk een grote rol bij kennisuitwisseling en toetsing (Hajer & Meestringa, 2007). Het is dus belangrijk om de gevraagde beroepscompetenties te realiseren. Studenten moeten strategieën kennen en kunnen toepassen om langere, moeilijkere teksten te doorgronden. Daarvoor moeten ze inzicht hebben in tekststructuren, hoofd- van bijzaken kunnen onderscheiden en betekenis uit de context kunnen afleiden. Ook moeten ze logische, samenhangende teksten kunnen schrijven. Vooral het toepassen van strategieën blijkt voor veel studenten lastig.

Goede taalvaardigheid helpt bij het behalen van een hbo-diploma

Hbo-studenten die sterk zijn in taal behalen goede resultaten, zowel bij de kernvakken als bij de communicatievakken (Huysmans, 2010). Van der Putten (2015) toonde een verband aan tussen het taalvaardigheidsniveau bij de start van de opleiding en het aantal behaalde studiepunten in het eerste jaar.

Dat taalvaardigheid een noodzakelijke voorwaarde is voor slagen in het hoger onderwijs blijkt ook uit onderzoek van de universiteit Leuven (De Wachter e.a., 2013). Deze universiteit paste hun Taaltest academisch Nederlands samen met Hogeschool Rotterdam aan voor hbo-studenten. Die Test hbo-taalvaardigheid wordt sinds 2014 in september bij enkele opleidingen afgenomen. Bij eerstejaarsstudenten van Hogeschool Rotterdam blijkt hetzelfde verband te bestaan tussen taalvaardigheid en studiesucces (ILT KU Leuven, 2015).

Ook recent onderzoek van De Haagse Hogeschool (2019) laat zien dat schrijfvaardigheid een duidelijk aantoonbare relatie heeft met studiesucces in de propedeuse. Voor mbo-instromers blijkt deze relatie het sterkst. Van de 9.000 eerstejaarsstudenten die van in de periode 2011 tot 2016 bij instroom deelnamen aan de zogenoemde TOA-schrijftoets behoorde 59% niet het vereiste B2-niveau. Vooropleiding en migratieachtergrond spelen hierbij een rol.

‘Het goed begrijpen van de taal is de eerste stap op weg naar studiesucces.’

Student hbo Elektrotechniek en peercoach

Taalvaardigheid van een deel van de instroom voldoet niet

Studenten met een diploma voor een mbo 4-opleiding zijn volgens de wettelijk vastgestelde eindtermen voldoende taalvaardig om een opleiding in het hoger beroepsonderwijs te volgen. Maar het afgelopen decennium werd duidelijk dat het taalniveau van sommige studenten niet voldoet aan wat er van hen verwacht wordt bij de start in het hbo. Een reden daarvoor kan zijn dat hbo-docenten te hoge verwachtingen hebben van de taalvaardigheid

van instromende studenten. Het kan ook zijn dat het mbo focust op andere taalcompetenties dan het hbo verwacht. In ieder geval blijkt een hbo-opleiding voor sommige studenten steeds vaker een brug te ver. Zowel aan het begin van de opleiding als later, als ze moeten aantonen communicatiecompetenties (en algemene hbo-competenties) te beheersen.

Aandacht voor taalachterstanden

Grip op Studiesucces (Klatter, 2019) ziet de instroom uit het mbo en van jongeren die als eerste uit hun familie naar het hbo gaan (eerstegeneratiestudenten) als een ontwikkeling met gevolgen voor het studiesucces. Deze studenten hebben minder taal-, communicatie- of onderzoekvaardigheden dan havisten. Het verschil in analytisch vermogen van de twee groepen wordt steeds groter. Scholen moeten daar aandacht aan besteden. Ook moeten ze rekening houden met de grote overstap die studenten maken vanuit een andere cultuur. Andere gebruiken en taalachterstand vormen aanleiding voor extra ondersteuning. Een taaltoets en extra taalonderwijs kan helpen om studenten op het gewenste taalniveau te brengen.

Er is nog steeds te veel uitval en switch bij mbo'ers in het hbo en daarom spannen de Vereniging Hogescholen en de MBO Raad zich samen in om de aansluiting verder te verbeteren. Doorstroom vanuit het mbo is nog steeds dé emancipatieroute naar het hbo voor eerstegeneratiestudenten. Voor geslaagde doorstroom is goede voorbereiding op het hoger beroepsonderwijs vóór de poort (in het mbo) heel belangrijk, maar ook goede begeleiding van de mbo-student ín het hbo. De eerste honderd dagen zijn daarbij cruciaal.

In veel regionale samenwerkingsprojecten spannen hogescholen zich met het mbo in om de doorstroom verder te verbeteren (en er zijn vergelijkbare projecten voor de aansluiting tussen vo en hbo). Regionale samenwerkingsverbanden van mbo- en hbo-instellingen zijn hierin de belangrijkste speler (Vereniging Hogescholen, 2019).

Studierendement en uitval bij mbo'ers

Hogeschool Rotterdam signaleert dat het mbo'ers steeds beter lukt om binnen vijf jaar af te studeren en binnen de nominale studieduur hun propedeuse te halen. Wel zijn er binnen de groep mbo'ers grote verschillen. Bij niet-westerse studenten met een mbo-vooropleiding heeft minder dan 20% na vijf jaar een diploma (bij dezelfde opleiding als waarmee gestart). Bij de vrouwen onder hen is er in 2019 wel een verbetering van het eerstejaars p-rendement (+4%), maar bij de mannen juist een terugval (-3%). Van mannelijke mbo'ers met een niet-westerse migratieachtergrond stopte meer dan de helft (58%) in het eerste jaar. Dit zorgwekkende percentage was nog nooit zo hoog.

De uitval van mbo-studenten is na enkele jaren te zijn gedaald in 2018 weer gestegen naar ongeveer het niveau van 2014: 44,9% (tegenover 34,4% bij havisten). Mbo'ers switchen minder dan havisten, de laatste jaren gaat het om ongeveer 9%. Ze hebben

- dan ook een alternatief want met hun mbo-diploma op zak kunnen ze ook werk zoeken.
- (Hogeschool Rotterdam, 2019).

Taalvaardigheid is verantwoordelijkheid van mbo én hbo

Lang legde het hbo de verantwoordelijkheid voor de tekortschietende vaardigheden van studenten bij het toeleverend onderwijs. Dat moest dit probleem oplossen en toewerken naar het juiste taalvaardigheidsniveau. Het mbo heeft daarvoor de afgelopen jaren dan ook maatregelen genomen. Ondertussen beseffen hbo-opleidingen steeds meer dat ze in hun curricula stelselmatig aandacht moeten besteden aan taal en daarvoor taalbeleid moeten ontwikkelen. Ook de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren wees daarop (Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, 2015). Daarom zijn hbo-opleidingen aan de slag gegaan met taalbeleid.

Adviesrapport Vaart met Taalvaardigheid

In maart 2015 adviseerde de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren de ministers van Onderwijs van Nederland en Vlaanderen om instellingen voor hoger onderwijs te verplichten om taalbeleid te formuleren, toegespitst op de eigen opleidingen. Om dit te ondersteunen adviseert de Raad om kennismanagement te organiseren voor een effectieve en efficiënte uitvoering van dat beleid. Bijvoorbeeld door de inrichting van een kenniscentrum en een internationaal georiënteerde kennisbank met praktijkvoorbeelden van taalverwerving.

Het rapport stelt dat de ontwikkeling van taalvaardigheid in het hoger onderwijs onderbelicht is gebleven. Docenten veronderstelden dat studenten die vaardigheden op eigen kracht zouden ontwikkelen, maar in de praktijk valt dat tegen. Hoewel veel hogescholen en universiteiten investeren in (diagnostische) taaltesten of -toetsen en remediëring, blijven zichtbare resultaten uit. De oorzaak daarvan is dat de aandacht voor taal niet structureel verankerd is in beleid. De raad pleit ervoor om het taalvaardigheidsonderwijs in het hoger onderwijs voort te zetten vanwege de volgende argumenten:

- 1. Taalvaardigheid is onmisbaar voor eenentwintigste-eeuwse competenties zoals kritisch denken, problemen oplossen en creativiteit. De huidige kennismaatschappij stelt hoge eisen aan de taal- en denkvaardigheid.*
- 2. Taalvaardigheid verbetert de kwaliteit van eindwerkstukken en voorkomt uitval en onderbenutting van de capaciteiten van de studenten.*
- 3. Taalvaardigheid in het hoger onderwijs heeft een positieve uitstraling op andere onderwijssectoren. Docenten worden geschoold in het hoger onderwijs. Als hun taalvaardigheid toeneemt, hebben leerlingen en studenten daar voordeel van.*

1.2 Richtlijnen voor taalniveaus op het mbo en hbo

Op dit moment is er nog geen algemeen gehanteerde leerlijn Nederlands mbo-hbo beschikbaar. Om zo'n leerlijn te ontwikkelen moet het duidelijk zijn wat het eindniveau taal op het mbo en het startniveau taal op het hbo is en welke kloof daartussen gaapt. Daarmee kunnen de eerste stappen gezet worden om dat eind- en startniveau taal op elkaar aan te laten sluiten. Hiervoor brengt dit hoofdstuk de bestaande kaders in kaart. Deze paragraaf is overgenomen uit de publicatie *Vo-hbo: dat is andere taal!* (2016) en aangevuld met extra informatie over het mbo.

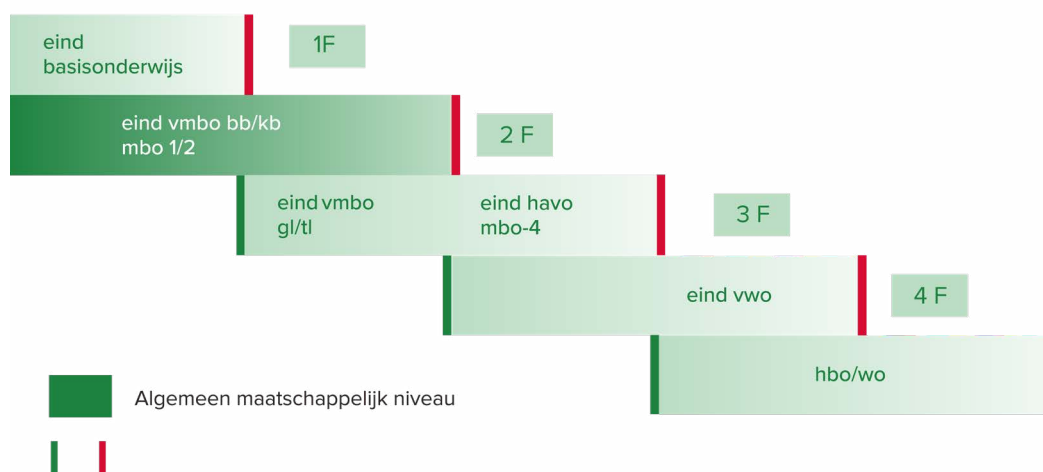
Richtlijnen eindniveau mbo

Er zijn twee kaders die iets zeggen over het eindniveau op het mbo: het Referentiekader taal en rekenen en het Nederlands kwalificatieraamwerk (NLQF).

1. Referentiekader taal en rekenen

Het Referentiekader taal en rekenen van de commissie Meijerink uit 2009 (in deze publicatie verder aangeduid als 'het referentiekader') heeft tot doel om het taal- en rekenonderwijs in verschillende schooltypen te beschrijven en op elkaar af te stemmen. Met het kader kunnen scholen efficiënte en effectieve onderwijsprogramma's ontwikkelen en herhalingen en hiaten bij de overgang naar een ander schooltype voorkomen. Het kader beschrijft de basiskennis en -vaardigheden die nodig zijn om het onderwijs van basisschool tot het eind van het middelbaar beroeps- en voortgezet onderwijs succesvol te doorlopen en het legt toetsmomenten vast voor een doorlopende leerlijn.

Voor taal zijn er vier fundamentele niveaus beschreven die overeenkomen met de eindniveaus van basisschool, mbo, havo en vwo¹. Niveau 2F heeft iedereen nodig om mee te kunnen in de maatschappij. Niveau 3F is vervolgens noodzakelijk om te kunnen doorstromen naar een hbo-opleiding en 4F om te kunnen doorstromen naar een universitaire opleiding.

- .....
1. Voor leerlingen die de leerstof sneller beheersen, zijn er ook streefniveaus. Bij taal houdt dat in dat ze de stof op een direct volgend fundamenteel niveau krijgen (bijvoorbeeld 2F=1S).

Voor de domeinen mondelinge vaardigheid, lezen en schrijven is vastgelegd wat iemand op elk niveau moet beheersen. Bij schrijfvaardigheid 3F en 4F ziet dat er bijvoorbeeld zo uit:²

	NIVEAU 3F	NIVEAU 4F
Algemene omschrijving	<ul style="list-style-type: none"> Kan gedetailleerde teksten schrijven over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard, waarin informatie en argumenten uit verschillende bronnen bijeengevoegd en beoordeeld worden. 	<ul style="list-style-type: none"> Kan goed gestructureerde teksten schrijven over allerlei onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard. Kan relevante kwesties benadrukken, standpunten uitgebreid uitwerken en ondersteunen met redenen en voorbeelden.
1. Correspondentie	<ul style="list-style-type: none"> Kan adequate brieven en e-mails schrijven, gevoelens genuanceerd uitdrukken en een standpunt beargumenteren. 	<ul style="list-style-type: none"> Kan zich duidelijk en precies uitdrukken in persoonlijke correspondentie en daarbij flexibel en effectief gebruik maken van de taal, inclusief gevoelens, toespelingen en grappen. Kan met gemak complexe zakelijke correspondentie afhandelen.
2. Formulieren invullen, berichten, advertenties en aantekeningen	<ul style="list-style-type: none"> Kan over allerlei onderwerpen belangrijke informatie noteren en doorgeven. Kan aantekeningen maken van een helder gestructureerd verhaal. 	<ul style="list-style-type: none"> Kan berichten schrijven waarin informatie van belang voor derden overgebracht wordt en waarbij belangrijke punten begrijpelijk overkomen. Kan tijdens een les of voordracht over een onderwerp op zijn interessegebied gedetailleerde aantekeningen maken en de informatie zo nauwkeurig en waarheidsgetrouw vastleggen dat de informatie ook door anderen gebruikt kan worden.

.....

2. Zie verder www.taalenrekenen.nl, maar vooral ook de SLO-kijkwijzers 'Beter zicht op het referentiekader taal'.

	NIVEAU 3F	NIVEAU 4F
3. Verslagen, werkstukken, samenvattingen, artikelen	<ul style="list-style-type: none"> • Kan uiteenzettende, beschouwende en betogende teksten schrijven. • Kan vanuit een vraagstelling een verslag, werkstuk of artikel schrijven waarbij een argument wordt uitgewerkt en daarbij redenen aangeven voor of tegen een bepaalde mening en de voor- en nadelen van verschillende keuzes uitleggen. • Kan informatie uit verschillende bronnen in één tekst synthetiseren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan verslagen, werkstukken en artikelen schrijven over complexe onderwerpen en relevante punten daarin benadrukken met gebruikmaking van verscheidene bronnen. • Kan teksten schrijven met een uiteenzettend, beschouwend of betogend karakter waarin verbanden worden gelegd tussen afzonderlijke onderwerpen. • Kan in een betoog standpunten vrij uitvoerig uitwerken en ondersteunen met ondergeschikte punten, redenen en relevante voorbeelden. • Kan lange complexe teksten samenvatten.
4. Vrij schrijven	-	-

Referentieniveau 3F fungeert als een aanvulling op wettelijke en duidelijk omschreven eindtermen van het kernvak Nederlands in het mbo. Meer hierover is te lezen in paragraaf 4.1.

2. NLQF

Het Nederlands kwalificatieraamwerk (NLQF) is een raamwerk voor inschaling naar niveau van alle mogelijke kwalificaties. Het maakt door de overheid gereguleerde en private kwalificaties met elkaar vergelijkbaar door vast te leggen wat iemand kan en weet als een bepaald leerproces is afgerond. Mbo niveau 4 komt overeen met niveau 4 van het NLQF. Taalbeheersing is hier niet als aparte vaardigheid beschreven, maar communicatie wel. Hieronder staan de vaardigheden van NLQF niveau 4.

Vaardigheden	
Toepassen van kennis	<ul style="list-style-type: none"> • Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe. • Evalueert en integreert gegevens en ontwikkelt strategieën voor het uitvoeren van diverse (beroeps) taken. • Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie. • Analyseert redelijk complexe (beroeps)taken en voert deze uit.
Probleemoplossende vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • Onderkent en analyseert redelijk complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. • Lost deze planmatig en op creatieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelt zich door reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.
Informatievaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • Verkrijgt, verwerkt en combineert brede en specialistische informatie over materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.
Communicatievaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • Communiceert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevenden en cliënten.

Deze vaardigheden zijn minder specifiek dan die van de referentieniveaus.

Richtlijnen startniveau hbo

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) stelt wel eisen aan de vooropleiding van het hbo, maar niet aan het talige startniveau. Dat betekent dat hbo uitgaat van taalvaardigheid op referentieniveau 3F, het eindniveau van het mbo en de havo. Wel is er een beschrijving van het gewenste startniveau in het hbo: Talige startcompetenties hoger onderwijs (Bonset & De Vries, 2009).

3. Talige startcompetenties hoger onderwijs

De Stichting Leerplanontwikkeling Nederland (SLO) heeft in 2009 in opdracht van het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen en het Nederlands Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs de notitie over talige startcompetenties uitgebracht. Dat is een gedetailleerde beschrijving van het gewenste startniveau van de beginnende student aan een instelling voor hoger onderwijs, gebaseerd op het Europees Referentiekader. Daarbij is in eerste instantie gekozen voor de beschrijving van de algemene taalvaardigheid die nodig is voor studiesucces, los van de beroeps- of studierichting.

Het rapport geeft richtlijnen voor startcompetenties op het gebied van schrijven, lezen, spreken, luisteren en gesprekken voeren. Daarbij geldt B2 als startniveau voor het hbo en C1 als startniveau van het wo. De niveaus B2 en C1 zijn vergelijkbaar met de referentieniveaus 3F en 4F. Het startniveau van de universiteit is ook het minimale eindniveau van het hbo. Voor de onderwerpen schrijven, lezen, spreken, luisteren en gesprekken voeren zijn bijvoorbeeld de volgende algemene omschrijvingen:

Schrijven	
B2	C1
Kan heldere, gedetailleerde teksten schrijven over uiteenlopende onderwerpen die verband houden met zijn of haar interessegebied, waarin informatie en argumenten uit verschillende bronnen worden bijeengevoegd en beoordeeld.	Kan heldere, goed gestructureerde teksten schrijven over ingewikkelde onderwerpen, waarin de relevante kwesties worden benadrukt en standpunten uitgebreid worden uitgewerkt en ondersteund met aanvullende punten, redenen en relevante voorbeelden, en afronden met een passende conclusie.

Lezen	
B2	C1
<ul style="list-style-type: none"> • Kan in hoge mate zelfstandig lezen, past zijn of haar leesstijl en -snelheid aan verschillende teksten en doeleinden aan en maakt selectief gebruik van toepasselijke naslagwerken. • Beschikt over een grote actieve leeswoordenschat, maar kan enige moeite hebben met weinig voorkomende idiomatische uitdrukkingen. 	Kan lange, complexe teksten op detailniveau begrijpen, ongeacht of zij betrekking hebben op zijn of haar eigen vakgebied, mits hij of zij moeilijke passages kan herlezen.

Spreken	
B2	C1
Kan duidelijke, stelselmatig ontwikkelde beschrijvingen en presentaties geven met de juiste nadruk op belangrijke punten en ter zake doende ondersteunende details.	Kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen en presentaties geven over complexe onderwerpen en daarbij subthema's integreren, specifieke standpunten ontwikkelen en het geheel afronden met een passende conclusie.

Luisteren	
B2	C1
Kan gesproken standaardtaal verstaan, hetzij in direct contact, hetzij via de media, over vertrouwde en niet vertrouwde onderwerpen die gewoonlijk worden aangetroffen in het persoonlijke, sociale, academische of professionele leven. Alleen extreem achtergrondgeluid, onvoldoende structuur in het betoog en/of idiomatisch taalgebruik ondermijnt het begrip van het gesprokene.	<ul style="list-style-type: none"> • Kan genoeg verstaan om uitgebreide betogen te volgen over abstracte en complexe onderwerpen buiten zijn of haar eigen vakgebied, al moet hij of zij misschien af en toe een detail laten bevestigen. • Kan een breed scala van idiomatische uitdrukkingen en uitdrukkingen uit de spreektaal herkennen en merkt daarbij registerschuivingen op. • Kan een uitgebreid betoog volgen, ook wanneer het niet duidelijk gestructureerd is en wanneer verbanden slechts worden geïmpliceerd en niet uitdrukkelijk worden benoemd.

Gesprekken voeren	
B2	C1
<ul style="list-style-type: none"> • Kan zodanig deelnemen aan een vloeiend en spontaan gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. • Kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan zichzelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder merkbaar naar uitdrukkingen te hoeven zoeken. • Kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en professionele doeleinden. • Kan ideeën en meningen met precisie formuleren en de bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.

Deze algemene omschrijvingen worden verder uitgewerkt. Zo zijn er bij het onderwerp schrijven aanvullende richtlijnen voor onder meer onderwerp, vocabulaire, tekststructuur en doelgroepgerichtheid.

Onderwijsinstellingen kunnen deze niveaubeschrijvingen gebruiken om instaptoetsen te ontwikkelen, richting te geven aan ondersteunend onderwijs en taalbeleid te formuleren. Een opvallend verschil met de niveaubeschrijvingen van Meijerink is dat er naast aandacht voor de vorm en inhoud van taal ook aandacht is voor (studie)houding en taal(leer)strategieën; processen waarbij taal als middel wordt gebruikt.

Richtlijnen eindniveau hbo

De WHW geeft ook geen richtlijnen voor het talige eindniveau. Nederlands is op het hbo meestal geen aparte module; taalvaardigheid is verweven met vakinhouden. In de beschrijvingen van de beroepscompetenties is 'taal' vaak te vinden onder de naam communicatieve vaardigheid.

‘Een student bereikt niet vanzelf het hbo-niveau, dus daar zullen wij ze als vakdocenten bij moeten begeleiden.’

Docent hbo Lerarenopleiding Natuurkunde

Referentiekader

Omdat studenten na de hbo-propedeuse naar een universiteit kunnen doorstromen, zouden ze dan volgens het referentiekader niveau 4F behaald moeten hebben. In de praktijk hanteren veel hbo-opleidingen 4F als eindniveau van de totale opleiding.

Associate degree (Ad)-opleidingen hebben niet expliciet vastgelegd wat het eindniveau zou moeten zijn. Enkele opleidingen stellen dat studenten al niveau 4F moeten kunnen behalen, maar de meeste opleidingen zien het liefst dat studenten 3F meer dan voldoende beheersen en richting 4F zitten. Instromende studenten kunnen er dus van uitgaan dat er in het hbo toegewerkt wordt naar een hoger niveau van taalvaardigheid dan waar ze mee begonnen.

Beschrijving eindniveaus

Hogeschool Rotterdam heeft een globale beschrijving van het eindniveau voor de taalvaardigheid van Ad- en bachelorstudenten gemaakt. Die vormt het uitgangspunt om een vertaling te maken naar de context van de diverse opleidingen en beroepen. Niet alle vaardigheden zijn namelijk in alle beroepscontexten even belangrijk (Van der Neut e.a., 2019).

4. *Dublin descriptoren*

De Dublin-descriptoren voor eindcompetenties van een bachelor beschrijven de eindtermen zodat Europese opleidingen hun niveaus onderling kunnen vergelijken. Taalvaardigheid is niet als aparte kwalificatie beschreven; communicatie wel. Dit zijn de kwalificaties van de bachelor in het hbo (eindniveau):

Kwalificaties bachelor	
Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht van een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van gespecialiseerde handboeken, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.
Toepassen kennis en inzicht	Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen op het vakgebied.
Oordeelsvorming	Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
Communicatie	Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op publiek dat bestaat uit specialisten of niet-specialisten.
Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan.

Net als bij het NLQF zijn deze kwalificaties nog minder specifiek dan de referentieniveaus en de talige startcompetenties hoger onderwijs.

‘In het eerste jaar moeten studenten veel nieuwe begrippen leren kennen. Als lastige begrippen blijven hangen, zullen ze ook de inhoud van het vak beter snappen.’

Docent hbo Nederlands bij opleiding Logopedie

Conclusie

De vier kaders zijn te globaal om houvast te geven voor een doorlopende leerlijn Nederlands en dus voor betere aansluiting van het mbo op het hbo. Wel bieden ze voldoende inspiratie en ruimte om de taalvaardigheidseisen juist af te stemmen op de beroepscompetenties van de verschillende mbo- en hbo-opleidingen.

Hoofdstuk 2

Middelbaar beroepsonderwijs in vogelvlucht

Hoe ziet het middelbaar beroepsonderwijs er tegenwoordig uit? Hoe is het georganiseerd en hoe wordt er getoetst en geëxamineerd? Dit hoofdstuk geeft hbo-docenten antwoord op deze vragen. Het accent ligt op de mbo-opleidingen op niveau 4, want met een diploma van zo'n middenkaderopleiding heeft een student toegang tot de bachelor- en Associate degree opleidingen in het hbo.

Het mbo heeft de opdracht om te leiden voor een beroep of vervolgopleiding en goed burgerschap. Het speelt een centrale rol in de doorstroom binnen de beroepskolom: als afnemer van het vmbo en als leverancier voor het hbo en heeft een breed aanbod van opleidingen op verschillende niveaus. Studenten kunnen voor een opleiding vanaf hun zestiende jaar terecht aan een regionaal opleidingscentrum (roc), een agrarisch opleidingscentrum (aoc) of een vakschool. Het mbo draagt bij aan een leven lang ontwikkelen, bijvoorbeeld via contractonderwijs, inburgeringstrajecten en BBL-opleidingen (leren en werken).

Middelbaar beroepsonderwijs in Rotterdam (en regio) in cijfers

In Rotterdam zijn zeven door het Rijk bekostigde mbo-instellingen: drie roc's (Albeda, Zadkine en het Hoornbeek College), een aoc (AOC Wellant) en drie vakinstellingen (het Scheepvaart en Transport College, het Hout- en Meubileringscollege en het Grafisch Lyceum Rotterdam, de enige instelling die geen vestiging buiten Rotterdam heeft). Ongeveer 60.000 studenten in de Rotterdamse regio volgen mbo-onderwijs.³

Studentenaantallen per sector

In schooljaar 2018-2019 waren Rotterdamse mbo-studenten als volgt verdeeld over de opleidingen: techniek (4692) economie (6396), vervoer, logistiek en transport (1975), zorg (2704), verzorging en welzijn (3568), groen (254) en overig (869) (CBS, SSB bewerking Risbo/OB '18/'19).

- .....
3. Er zijn geen cijfers over studentenaantallen van private mbo-instellingen die mbo-onderwijs verzorgen.

Achtergrond en resultaten

Bij Albeda en Zadkine heeft ongeveer de helft van de studenten een niet-westerse migratieachtergrond, dat is 2,5 keer zoveel als landelijk. Ook zijn er bij die scholen 2,5 keer zoveel deelnemers uit armoedeprobleemcumulatiegebieden. Uit de resultaten van de centrale examens mbo Nederlands 3F blijkt dat de cijfers bij de twee roc's onder het landelijk gemiddelde liggen. Studenten uit Rotterdam-Zuid scoren gemiddeld 0.2 punt lager voor Nederlands dan studenten uit de rest van Rotterdam.

Dé mbo-student bestaat niet

Voor mbo-niveaus 2 tot 4 gelden verschillende toelatingseisen. Wie daaraan niet voldoet kan terecht op niveau 1. Er zijn dan ook grote verschillen tussen mbo-studenten op niveau 1 en 2 (ook wel entree- en basisberoepsopleiding) en die op niveau 3 (vakopleiding) en 4 (middenkader- en specialistenopleiding).

Leeftijdsopbouw

90% van de studenten stroomt direct in vanuit het basisonderwijs (NRO Kennisrotonde, 2017). Mbo-studenten zijn dan ook meestal jonger dan 18 jaar (65%). Er zijn ook oudere instromers: 18-22 jaar (20%), 23-30 jaar (10%), 31- 40 jaar (3%) of ouder dan 40 (5%) (MBO Raad, 2017).

Sociaal-economische status

Mbo-studenten hebben in het algemeen ouders die lageropgeleid zijn of een lagere sociaal-economische status hebben dan die van de gemiddelde havo- of vwo-leerling. In 2016 heeft de Onderwijsinspectie laten zien dat leerlingen met hogeropgeleide ouders gemiddeld genomen een hoger advies krijgen dan die met lageropgeleide ouders – zelfs na controle voor IQ. Ze stromen dus op hogere niveaus het voortgezet onderwijs in. Uit de literatuur is bekend dat hogeropgeleide ouders over het algemeen beter in staat zijn om een stimulerende omgeving voor hun kind te creëren en een opvoeding te bieden die de cognitieve ontwikkeling van hun kinderen stimuleert (Van Rooijen & Zoon, 2012).

Niveau van kernvaardigheden

Nederlandse (jong)volwassenen presteren vanuit internationaal perspectief goed op het gebied van de kernvaardigheden taal- en rekenvaardigheid en probleemoplossend vermogen (Buisman, 2014; Christoffels & Steehouder, 2015; Groot e.a., 2015). Het gemiddelde niveau is bij mbo-afgestudeerden lager dan bij havo- en vwo-afgestudeerden en ook variabelere (NRO Kennisrotonde, 2017). Uit onderzoek blijkt dat hbo'ers met een mbo-achtergrond een taalachterstand hebben ten opzichte van medestudenten met een havo-achtergrond (Groot e.a., 2015).

Effecten van een niet-westerse migratieachtergrond

Mbo 4-gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond stromen vaker direct

door naar het hoger beroepsonderwijs dan mbo'ers met een andere afkomst: 45% versus 34% (Onderwijsinspectie, 2017).

Passend onderwijs

Op 1 augustus 2014 is in het mbo passend onderwijs ingevoerd, waardoor er meer zorgleerlingen instromen bij het mbo. Eerder was ook al sprake van toenemende doorstroom van jongeren vanuit het praktijk- en speciaal onderwijs naar het mbo (Ministerie van OCW, 2015).⁴

Uit de monitor van de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) van 2018 blijkt dat 40 procent van de mbo-studenten zegt te kampen te hebben met een beperking; een stijging ten opzichte van 2016. Bij het overgrote deel van deze studenten (87%) is een of meer beperkingen vastgesteld door een specialist. De meest genoemde beperking onder mbo'ers is dyslexie (37%). Ook hebben veel studenten ADHD/ADD (21%), migraine (14%), long- of ademhalingsproblemen (12%) of psychische problemen (10%).

Leerbehoeften

De leerbehoeften van mbo-studenten lopen behoorlijk uiteen. Sommige studenten leren het beste door te doen, andere willen eerst begrippen en inzicht verwerven (De Bruijn & Leerman, 2011). In het algemeen zijn mbo-studenten wat praktischer ingesteld dan havisten. Docenten moeten daarom de toegevoegde waarde voor de beroepspraktijk kunnen laten zien van vakken gericht op de algemene ontwikkeling (NRO Kennisrotonde, 2017).

‘Op het hbo voelde ik me de mbo-student die niet goed kan studeren en die daardoor misschien de opleiding niet haalt, terwijl ik weet dat ik het wel kan! Helaas beheers ik de goede studievaardigheden niet voldoende. Je voelt je als student dan alleen en je zelfvertrouwen om verder te studeren daalt. Op het mbo werd je dan nog aan de hand genomen, maar op het hbo sta je er echt alleen voor.’

Student hbo afkomstig uit het mbo (studentlab- doorstroom mbo-hbo. Studentplannen voor een betere doorstroom van mbo naar hbo, mei 2017)

Stapelen

Van alle studenten die een opleiding volgt op niveau 4 heeft 18,6% dat bereikt door te stapelen vanaf niveau 3 (71% van de niveau 4-stapelaars) of zelfs vanaf niveau 2 of 1 (17%).

.....

4. Het praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen voor wie het behalen van een diploma in een van de leerwegen van het vmbo te hoog gegrepen is. Vroeger waren dat de scholen voor vso-mlk (voortgezet speciaal onderwijs voor moeilijk lerende kinderen).

Het aandeel stapelaars onder mbo 4-studenten dat aan een hbo-bachelor begint is in de loop der jaren toegenomen tot meer dan 20%.

2.1 Onderwijsinhoud

Bij het mbo is beroepsgericht onderwijs van groot belang; een mix van praktijk- en theoretische vorming. Om goed aan te sluiten bij het werkveld onderhouden mbo-scholen uitgebreide contacten met het regionale bedrijfsleven en met zorg- en onderwijsinstellingen, onder andere via de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB).

Twee leerwegen

Het mbo heeft twee leerwegen of leerroutes die van elkaar verschillen in het aandeel theorie en praktijk.

1. Bij de beroepsopleidende leerweg (BOL) volgen studenten een opleiding en doen ze de nodige praktijkervaring op in de vorm van stages of beroepspraktijkvorming (die termen worden door elkaar gebruikt). De praktijkduur hangt af van opleidingsniveau en -duur. Zo heeft een driejarige niveau 4-opleiding minimaal 900 praktijkuren (van de totale 3000 uur) en een vierjarige niveau 4-opleiding 1350 (van de totale 4000 uur). Een klein aantal opleidingen biedt ook een deeltijd-BOL aan, meestal met twee dagen per week (avond) school en drie dagen werken.
2. Bij de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) hebben studenten een arbeidsovereenkomst bij een werkgever. Voor de theoretische onderbouwing gaan ze één dag in de week naar school. BBL-opleidingen zijn vooral te vinden in de sectoren techniek en zorg.

Kwalificatiestructuur

Wat een student moet kennen en kunnen voor een diploma is vastgelegd in de (in 2015 herziene) kwalificatiestructuur: kwalificatiedossiers met een beschrijving van kerntaken en werkprocessen en de vakken en vaardigheden, competenties en prestatie-indicatoren die daarbij horen. Het SBB onderhoudt en ontwikkelt alle mbo-kwalificatiedossiers en keuzedelen, waarna de minister van OCW ze vaststelt, mede namens het ministerie van EZ.

Opbouw van een kwalificatiedossier

Een kwalificatiedossier bestaat uit een basisdeel, een profieldeel en keuzedelen.

Het basisdeel wordt gevormd door:

- Generieke onderdelen die door de landelijke overheid zijn geformuleerd: Nederlandse taal, rekenen, loopbaan en burgerschap en voor niveau 4 ook Engels.
- Beroepsspecifieke eisen op het gebied van vakken, vaardigheden en houdingsaspecten waarover de student in het werkveld moet beschikken. Het gaat om gemeenschappelijke kerntaken en werkprocessen voor het hele kwalificatiedossier.

Beroepsspecifieke eisen voor opleidingen in de commercie:

- *Onderzoekt de markt en doet voorstellen voor commercieel beleid*
- *Voert het verkooptraject uit*
- *Zorgt voor relatiebeheer en klantenservice*

Het profieldeel beschrijft de specifieke onderdelen van het profiel (waarvan de naam op het diploma wordt vermeld).

Profieldeel van de opleiding vestigingsmanager groothandel

Kernproces 1 Geeft het vestigingsbeleid vorm met onderliggende werkprocessen:

- *Stelt een bedrijfs-/vestigingsplan op*
- *Maakt een omzet- en kostenplan en bewaakt deze*
- *Profileert de vestiging (op lokaal niveau)*
- *Koopt in voor de vestiging (producten en/of diensten)*

Kernproces 2 Runt de vestiging

- *Voert vestigingsbeleid uit*
- *Beheert de goederenstroom*
- *Plant en verdeelt de werkzaamheden*
- *Begeleidt medewerkers bij werkzaamheden*
- *Adviseert over de personeelsbehoefte*

Keuzedelen zijn verbredend of verdiepend of dragen bij aan een betere doorstroom naar een vervolgopleiding. Scholen bepalen zelf welke keuzedelen ze opnemen in het onderwijsaanbod. Het keuzedeel vormt een verplicht onderdeel van onderwijs en examinering, maar telt nu nog niet mee voor het diploma. Voor het cohort dat start in schooljaar 2020-2021 gaan keuzedelen wel meetellen voor diplomering. Keuzedelen voor doorstroom zijn bijvoorbeeld Engels, wiskunde, voorbereiding hbo en doorstroom handel.

Mbo middenkaderopleiding (niveau 4)

Mbo-opleidingen op niveau 4 duren drie jaar, tenzij de aard van de opleiding een extra jaar noodzakelijk maakt. Dat is met name zo bij de domeinen techniek en zorg (bijvoorbeeld bij de opleiding tot verpleegkundige).

Bij mbo niveau 4 is de vereiste vooropleiding de gemengde, theoretische of kadergerichte leerweg van het vmbo of de havo (of vwo). Studenten leren werkzaamheden helemaal zelfstandig uit te voeren, bijvoorbeeld als filiaalbeheerder of activiteitenbegeleider. Wie die deze opleiding afrondt heeft toegang tot het hbo. Er zijn veel meer studenten in niveau 4 dan in de andere mbo-niveaus. Ongeveer 40% van de niveau 4-studenten stroomt door naar het hbo, maar met hun diploma zijn ze ook welkom op de arbeidsmarkt.

2.2 Examinering

De formatieve toetsing verschilt per opleiding; gewoonlijk wordt aan het einde van een lesblok (waarvan er meestal vier per jaar zijn) een toetsweek georganiseerd. Het examen kan de vorm hebben van een proeve van bekwaamheid waarbij praktijksituaties worden nagespeeld. Studenten moeten laten zien dat ze het beroep kunnen uitoefenen waarvoor ze hebben geleerd. Een andere examenvorm is een assessment waarbij studenten een werkstuk maken of een praktijkopdracht uitvoeren.

Examinering niveau 4

Om een diploma te halen moeten studenten voldoen aan de volgende eisen:

- Ze moeten kerntaken en werkprocessen uit het kwalificatiedossier vakbekwaam uitvoeren.
- Ze moeten kunnen aantonen dat ze de in de opleidingswijzer omschreven inspanning op het gebied van loopbaan en burgerschap verricht hebben.
- Ze moeten aantoonbaar de uren stage/beroepspraktijkvorming gemaakt hebben en met een voldoende beoordeling afgerond hebben.
- Ze moeten de keuzedelen hebben afgerond met een examen. Vanaf cohort 2020-2021 worden de keuzedelen onderdeel van de zak-slaagregeling.
- Ze moeten voldoen aan de taal- en rekenvaardigheidseisen. Daarvoor moet één van de vakken Engels en Nederlands minstens met een 6 zijn afgesloten en het andere minstens met een 5. Cijfers voor Nederlandse taal, Engels en rekenen worden vermeld op de resultatenlijst bij het diploma.
- Rekenen wordt wel geëxamineerd, maar het cijfer telt tot cohort 2021-2022 niet mee voor de zak-slaagregeling. Vanaf schooljaar 2019-2020 mag rekenen geëxamineerd worden met een instellingsexamen en vanaf schooljaar 2021-2022 is er geen centraal rekenexamen meer. De rekeneisen en -examinering voor het mbo worden in de periode 2019-2021 herzien.
- Ze moeten Engels afsluiten op minimaal niveau A2 (spreken, gesprekken voeren en schrijven) en B1 (lezen en luisteren). Lezen en luisteren wordt geëxamineerd met een centraal examen met meerkeuzevragen; de andere onderdelen met instellingsexamens. De cijfers van het centraal en instellingsexamen (het gemiddelde van de drie onderdelen) worden gemiddeld. Engels mag op verzoek of via een keuzedeel ook op een hoger niveau (B1 of B2) geëxamineerd worden.
- Nederlands wordt geëxamineerd op niveau 3F; lezen en luisteren met een centraal examen (meerkeuzevragen) en spreken, gesprekken voeren en schrijven met instellingsexamens. Het eindcijfer van de drie instellingsexamens wordt gemiddeld met het cijfer van het centraal examen. Studenten kunnen slagen met een 5 voor Nederlands. Meer informatie hierover in hoofdstuk 4.

2.3 Pedagogisch-didactisch klimaat

Roc's zijn vaak onderverdeeld in colleges of scholen en die weer in opleidingsteams. Colleges en teams hebben vaak een eigen identiteit, sfeer en subcultuur die past bij de studentenpopulatie en bedrijven waar hun studenten samenwerken.

De leeftijd van mbo-studenten loopt sterk uiteen. Oudere studenten zijn vaak werknemers die zich met een BBL-traject bijscholen om duurzaam inzetbaar te blijven. Het mbo biedt mogelijkheden tot emancipatie: door te stapelen kan een student zelfs vanuit de lage niveaus in het vmbo via het mbo en hbo en met een hbo-propedeuse weer naar de universiteit.

De maatschappelijke rol van het mbo vraagt veel van het onderwijs: basale kennis en vaardigheden brengen en aanleren op een manier die past bij de (jong)volwassen populatie. Veel studenten hebben taalachterstanden, bijvoorbeeld omdat Nederlands niet hun moedertaal maar een tweede taal is (NT2-problematiek). In de didactiek is daarom veel aandacht voor taal nodig. In de klas moet een veilig leerklimaat heersen. Alle studenten moeten zich, ongeacht hun achtergrond, kennis of vaardigheden, veilig kunnen voelen bij de docent/begeleider en klasgenoten en iedereen mag uitkomen voor zijn leervragen. Docenten bieden de leerstof vaak aan in behapbare delen en koppelen de theorie sterk aan de praktijk. Studenten krijgen tijdens hun opleiding begeleiding van een studieloopbaanbegeleider en bij hun stage van een stagebegeleider.

Docenten in het mbo

De achtergrond van docenten in het mbo is divers. Sommigen hebben de lerarenopleiding afgerond met een tweedegraads lesbevoegdheid, maar de meesten hebben een andere (hbo-)opleiding gevolgd en aangevuld met een (mbo-)lesbevoegdheid via een pedagogisch-didactisch getuigschrift (PDG). Voor veel mbo-vakken bestaat immers geen lerarenopleiding. Er zijn ook veel hybride docenten die een deeltijdaanstelling in het mbo combineren met een andere baan of een eigen bedrijf. Docenten vervullen soms ook de rol van studieloopbaanbegeleider of stagebegeleider.

‘Nadat ik als NT2-docent door de politiek was wegbezuinigd, ben ik als taalondersteuner gaan werken. Ik gaf studenten met een taalachterstand, dikwijls NT2-studenten, bijles. Ik heb mijn PDG behaald en ben docent Nederlands mbo geworden door een training van 1 jaar te volgen.’

Docent Nederlands mbo zorgopleiding

Hoofdstuk 3

Hoger beroepsonderwijs in vogelvlucht

Welke studenten gaan naar het hbo? Wat kunnen studenten verwachten bij de studiekeuzecheck? Hoe is het onderwijs georganiseerd? Welke landelijke en regionale trends zijn er te ontdekken? Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de actuele stand van zaken in het hbo. Daarbij ligt het accent op het eerste jaar, de propedeuse.

Aan de 36 door de overheid bekostigde hogescholen in Nederland studeren ongeveer 464.000 studenten. Dat betekent dat twee op de drie studenten in het hoger onderwijs een hbo-opleiding volgen. Het hbo kent de vierjarige bachelor- en de tweejarige associate degree opleidingen (Ad-opleidingen), verdeeld over de sectoren agro & food, bètatechniek, economie, gezondheidszorg, kunst, onderwijs en hogere sociale studies. Opleidingen in de economische (37,8%) en technische sector (20,8%) zijn het populairst. Het merendeel van de bachelorstudenten doet een voltijdopleiding (90%), een kleine groep meldt zich aan voor een deeltijdopleiding of een opleiding in duale vorm. Na het behalen van een bachelor kunnen studenten in het hbo of aan de universiteit masteropleidingen volgen (NLQF 7).

Groei instroom hbo-studenten

De landelijke instroom van eerstejaars in het hbo is in het studiejaar 2019-2020 met 2,8% toegenomen tot 113.422. De toename is het grootst bij Ad-opleidingen (+23,9%). Dit komt vooral doordat mbo'ers steeds vaker voor dit type opleiding kiezen; dit jaar ging het om 14,2% van hen. 31% van de studenten die zich in 2019 hebben aangemeld komt van het mbo en 43% van de havo.

Leeftijdsopbouw studenten

De meeste studenten stromen snel na hun vooropleiding door naar het hbo en zijn dan vaak jonger dan 25. Van deze studenten kiest 95% voor de voltijdopleiding. Bij de studenten van 25-29 jaar is dat nog maar iets minder dan de helft en bij 30-plussers kiest juist meer dan 90% voor een duale of deeltijdopleiding.

Doorstroom mbo-hbo stagneert

Zo'n 40% van de mbo-studenten gaat na het behalen van een diploma van niveau 4 naar het hbo. De toename van het aantal mbo 4-gediplomeerden vertaalt zich niet in een groei van de instroom van deze studenten in de hbo-bachelor. Het percentage mbo 4-gediplomeerden dat direct doorstroomt naar het hoger beroepsonderwijs is sinds examenjaar 2014/2015 gedaald. Dit komt door de gunstige arbeidsmarkt voor mbo. De neerwaartse trend is al

ingezet vóór de invoering van het leenstelsel in 2015, waardoor studenten hun studiebeurs lenen en niet meer als gift krijgen. De meeste mbo'ers kiezen voor een hbo-opleiding in of in de directe nabijheid van hun woonplaats. Hbo-studenten zijn overwegend thuiswonend.

Lichte groei mbo-instroom

Ook de mbo-instroom bij Hogeschool Rotterdam laat een daling zien bij de bachelor- en een groei bij de Ad-opleidingen. De afgelopen tien jaar is er een toename te zien van het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Groei indirecte instroom

De laatste jaren zijn er steeds meer studenten die niet direct na het behalen van hun mbo-diploma aan een hbo-studie beginnen (indirecte instroom). Sommigen nemen eerst een of meer tussenjaren om te werken of te reizen, anderen hebben aan een andere hogeschool gestudeerd. De indirecte instroom van mbo-studenten bij Hogeschool Rotterdam was in 2019 35% en de directe instroom 65%.

3.1 Toelating en studiekeuzecheck

Vooropleiding

Om toegelaten te worden tot een hbo-opleiding, moet een student een diploma van mbo niveau 4, havo of vwo hebben. Sommige opleidingen stellen aanvullende toelatingseisen aan bijvoorbeeld doorstroomprofiel, examenvakken of vaardigheden. Studenten ouder dan 21 kunnen via een toelatingsonderzoek met een hbo-opleiding starten (de 21+-regeling). Ook een diploma van een buitenlandse vooropleiding die voldoet aan de toelatingseisen, geeft toegang tot het hbo. Instellingen stellen dan meestal wel eisen aan de beheersing van het Nederlands.

Selectie

Bij ongeveer een kwart van de hbo-opleidingen in Nederland geldt een vorm van selectie aan de poort. Bijvoorbeeld om het aantal studenten te beperken (numerus fixus) zoals bij fysiotherapie of mondzorgkunde. Soms zijn er ook aanvullende geschiktheidseisen die met het latere beroep te maken hebben zoals de sporttest voor de Lerarenopleiding voor lichamelijke opvoeding of de toelatingsprocedure bij Verloskunde. Opleidingen die door experts 'kleinschalig en intensief' worden genoemd mogen ook selecteren. Studies met een numerus fixus bepalen zelf aan welke criteria studenten moeten voldoen. In tegenstelling tot het advies van de studiekeuzecheck is selectie wel bindend.

Kenmerken hbo-opleiding

Een mbo 4-student kan voor zijn hbo-vervolgopleiding kiezen uit een tweejarige Ad- (NLQF

5) of vierjarige bacheloropleiding (NLQF 6). Havoleerlingen kunnen kiezen voor hbo of mbo; een vwo-leerling voor universiteit, hbo en mbo. Het volgende overzicht zet de kenmerken van het vervolgonderwijs na de middelbare school op een rij:

MBO	HBO	VO
Opleidingsdoel		
Leidt op voor de beroepspraktijk	Leidt op voor de beroepspraktijk	Leidt op voor een bepaald wetenschappelijk gebied
Praktijkgericht	Praktijkgericht en theoretisch	Theoretisch en abstract
Leidt op voor specifiek beroep	Leidt op voor beroepenveld, vaak kaderfuncties	Leidt op voor hogere functies, minder helder beroepenveld, nadruk op analytisch en kritisch leren kijken naar vakgebied
Zelfstandigheid		
Veel contacturen, minder zelfstandig studeren	Relatief veel contacturen, meer zelfstandig studeren	Weinig contacturen, veel zelfstandig studeren
Veel begeleiding bij studie	Begeleiding, maar eigen initiatief is belangrijk	Weinig begeleiding bij studie
Veel controle op huiswerk en presentie	Controle op zelfstudietaken en presentie	Minder/geen controle op zelfstudietaken en aanwezigheid
Veel stages met begeleiding	Stages met meer verantwoordelijkheid en zelfstandigheid	Weinig stages
Onderwijsinhoud en toetsing		
Competentiegericht leren	Competentiegericht leren (in relatie tot beroep)	Vakgericht leren
Veel verschillende vakken	Veel verschillende vakken	Minder vakken; meer verdieping

Stuïestof in kleine delen, veel herhaling	Veel stuïestof in een hoog tempo	Veel stuïestof in nog hoger tempo
Veel projectgroepen, gericht op doen	Veel projectgroepen, gericht op denken	Vooral individuele opdrachten
Korte toetsen waarbij student aantoont dat hij de stof kent	Langere toetsen/tentamens waarbij de student aantoont dat hij de stof begrijpt	Grote tentamens, gericht op inzicht en beredenering

Een hbo-opleiding houdt dus het midden tussen de praktijkgerichtheid van het mbo en het theoretische karakter van wetenschappelijk onderwijs.

Stuïekeuzeactiviteiten

Aankomende studenten kunnen zich oriënteren op instellingen en opleidingen door een (online) open dag of avond te bezoeken, proef te studeren of een dagje mee te lopen. Bij een open dag krijgen studiekeuzers informatie over opleidingen, kunnen ze vragen stellen aan studenten of docenten en rondkijken in het gebouw om de sfeer te proeven. Bij het proefstuderen volgen studiekeuzers in groepjes een lesprogramma voor een dagdeel. Ze ervaren dan hoe het onderwijs bij een specifieke opleiding eruitziet, kunnen lesmateriaal inzien en ontmoeten studenten en docenten. Een meeloopdag geeft een nog beter beeld: dan neemt een student de aankomende student een dag mee om samen colleges te volgen en daarover eventueel vragen stellen aan de student of een van de docenten.

Beeld van de opleiding

Vroege uitval in het hbo is gerelateerd aan het beeld dat studenten voor de poort vormen van de opleiding. Het is belangrijk om in de studievoorlichting niet alleen te focussen op de inhoud en het niveau van de opleiding, maar vooral op wat er van een student zelf wordt verwacht. Zo kunnen ze een meer realistisch beeld van de opleiding vormen en bekijken of dit past bij hun capaciteiten en interesses (Hogeschool Rotterdam, 2020).

Stuïekeuzecheck

Aankomende studenten moeten zich voor 1 mei van het jaar waarin ze willen gaan studeren aanmelden voor een opleiding aan een hogeschool. Die vervroegde aanmelding zorgt ervoor dat er tijd is voor een check op de gemaakte stuïekeuze, nog voordat de student begint met de opleiding. De check is bedoeld om de kans op studiesucces te verhogen. Het matchingstraject verschilt instelling en opleiding. Vaak gaat het om een gesprek met de aankomende student, aangevuld met een digitale vragenlijst, assessment, motivatiebrief of het bijwonen van een onderwijsactiviteit. In de stuïekeuzecheck kan een student vragen en

opdrachten verwachten over competenties, motivatie, leerstijlen, studie- en beroepsbeeld en persoonlijke omstandigheden. De studiekeuzecheck leidt tot een studiekeuzeadvies. Als de student zich voor 1 mei heeft aangemeld is dit advies bij de meeste opleidingen niet bindend. Met een positief studiekeuzeadvies kan een student tot 1 september toegelaten worden.

Hulpmiddel voor de studiekeuzecheck: LOB-cv

Rotterdamse hogescholen hebben voor een betere aansluiting met het vo en mbo het LOB-cv ontwikkeld. Daarmee kunnen studenten zich voorbereiden op de studiekeuzecheck/intake en de hbo-studie zelf door vragen te beantwoorden zoals:

- *Waar ben je goed in en wat zijn nog leerpunten voor je?*
- *Hoe heb je je georiënteerd bij je studiekeuze en wat is je motivatie om te kiezen voor deze hbo-opleiding?*
- *Welke verwachtingen heb je van studeren in het hbo?*
- *Welke extra activiteiten heb je ondernomen ter voorbereiding op je studie?*

Zo krijgen studenten een goed beeld van zichzelf en hebben ze alle informatie op een rijtje voor de juiste studiekeuze en een goede voorbereiding voor de studiekeuzecheck (www.lob-cv.nl).

Doorstroomprogramma Economisch Domein

Het Rotterdamse Doorstroomprogramma mbo-hbo voor economische studies heeft als doel om de kans op studiesucces van mbo-instromers te vergroten. Dat gebeurt op drie manieren: betere voorbereiding op het hbo, bewustere studiekeuze en intensievere studiebegeleiding. Mbo-studenten lopen mee bij economische opleidingen om vast te wennen aan de eventuele overstap. In dit doorstroomprogramma is ook het LOB-cv opgenomen (www.doorstroomprogrammarotterdam.nl).

Aansluiting op het hbo

Het is belangrijk dat studenten goed voorbereid het hbo instromen en de juiste competenties hebben, maar in de praktijk is dat niet altijd het geval. Studenten hebben onder andere moeite met het aanpakken van contextrijke opdrachten, plannen en onderzoeksvaardigheden. Uitvallers blijken vooral minder tevreden over de aansluiting van competenties als werken aan grote opdrachten, informatie zoeken, schriftelijke vaardigheden en samenwerken (Hogeschool Rotterdam, 2014 en 2020).

Studiekeuzecheck: hbo-competenties

De studiekeuzecheck gaat vaak in op hbo-competenties die met studiehouding te maken hebben:

Competenties	Uitleg
Samenwerken	Deze competentie geeft aan in hoeverre iemand bijdraagt aan gezamenlijke resultaten op het niveau van een team of groep, ook als dit niet direct van persoonlijk belang is.
Contactgerichtheid	Deze competentie geeft aan in hoeverre iemand gericht is op het aangaan en onderhouden van (professionele) relaties.
Omgaan met diversiteit	Deze competentie geeft aan of iemand kan omgaan met mensen met verschillende achtergronden.
Plannen en organiseren	Deze competentie geeft aan in hoeverre iemand werkzaamheden overziet en organiseert, en doelen en prioriteiten stelt.
Nauwkeurigheid	Deze competentie meet in hoeverre iemand met zorg en aandacht werkt.
Initiatief nemen	Deze competentie zegt iets over de mate waarin iemand uit zichzelf actie onderneemt zonder dat iemand aangespoord hoeft te worden door anderen.
Resultaatgerichtheid	Deze competentie geeft aan of iemands handelingen en besluiten zich richten op het daadwerkelijk realiseren van resultaten en doelstellingen.
Reflecteren	Deze competentie geeft aan in hoeverre iemand in staat is na te denken over het eigen gedrag, behaalde resultaten en prestaties. Ook geeft het aan in welke mate iemand bereid is om zaken anders aan te pakken.
Coachen	Deze competentie zegt iets over de vaardigheid anderen te stimuleren en begeleiden om hun persoonlijke kwaliteiten optimaal in te zetten voor het uitvoeren van hun taken.
Sturen van eigen ontwikkeling	Deze competentie beschrijft in hoeverre iemand bezig is met zijn of haar ontwikkeling en in welke mate iemand daar initiatief in neemt.

Door studenten hun eigen competenties te laten inschatten, ontdekken ze waarmee ze zich kunnen profileren en wat ze nog verder moeten ontwikkelen. Vaak wordt daarvoor een competentietest met meerkeuzevragen gebruikt. De antwoorden kunnen tijdens een studiekeuzecheckgesprek worden besproken. Naast de meerkeuzevragen van een competentietest kunnen studenten ook (mondelijke of schriftelijke) open vragen krijgen over hun competenties, bijvoorbeeld:

- Over welke eigenschappen beschik jij die volgens jou belangrijk zijn voor je toekomstige beroepenveld? Beschrijf een situatie waaruit blijkt dat je deze eigenschappen bezit.
- Beschrijf een situatie uit het verleden waarin je hebt laten zien dat je een doorzetter bent.
- Vind je van jezelf dat je nauwkeurig werkt? Geef een concreet voorbeeld. Wat deed je precies en wat was het resultaat?

Studenten worden vanwege hiaten niet geweigerd voor de opleiding, maar krijgen soms wel het advies om die voor het begin van de opleiding of in het eerste jaar van de studie weg te werken. Informatie over talige hbo-competenties en de taaltests waarmee die getoetst worden is te vinden in hoofdstuk 4.

Studiekeuzecheck: motivatie en leerstijlen

Bij de intake krijgen studenten ook vragen over hun motieven om een opleiding te volgen, hun leerstijl en vertrouwen in hun studiekeuze:

Motivatie en leerstijlen	Uitleg
Extrinsieke motivatie	Iemand wordt gemotiveerd door factoren die niet direct te maken hebben met de inhoud van de studie. Dat kan bijvoorbeeld te maken hebben met factoren zoals een goede baan, een mooi diploma of goedkeuring van anderen.
Intrinsieke motivatie	Iemand wordt gemotiveerd door de inhoud van de studie en door persoonlijke interesse in de onderwerpen die aan bod komen.
Prestatiemotivatie	Iemand heeft behoefte om dingen zo goed mogelijk te doen, om uitdagingen aan te gaan, om te streven naar succes en om zichzelf en anderen te willen overtreffen.
Zekerheid/vertrouwen	De zekerheid en het vertrouwen die iemand heeft bij de keuze voor zijn toekomstige studie.

Betekenisgerichte leerstijl	Iemand probeert de studiestof goed te begrijpen door de stof kritisch te verwerken en door er zelf actief mee bezig te zijn om zo kennis op te bouwen.
Reproductiegerichte leerstijl	Iemand probeert de studiestof goed te onthouden door de studiestof systematisch te herhalen en te onthouden om zo kennis op te nemen.
Toepassingsgerichte leerstijl	Iemand probeert studiestof concreet te maken door voorbeelden uit de praktijk te zoeken, door geleerde stof toe te passen of uit te proberen om zo zijn kennis te gebruiken.

Bron: Noa Startmeterrapportage, 2015

Startweek/introductie

Hbo-opleidingen starten met een introductie waar eerstejaars, vaak onder begeleiding van ouderejaars studenten, kennismaken met de hbo-instelling, opleiding, stad en medestudenten. Ook krijgen ze informatie over de inrichting van het eerste jaar van de studie, digitale middelen waarmee ze gaan werken, studeren in de mediatheek en sport- en studieverenigingen. Uit onderzoek blijkt 40% van de studenten te vinden dat de activiteiten tijdens de introductie hen goed hebben voorbereid op de start van de studie. Een kwart ziet de startweek niet als voorbereiding op de opleiding (Hogeschool Rotterdam, 2019).

3.2 Onderwijsinhoud

Onderwijsvarianten

Het hbo kent vier opleidingsvarianten: de voltijd-, deeltijd- en duale bacheloropleiding van drie of vier jaar en de Ad-opleiding van twee jaar. Na de Ad-opleiding kunnen studenten direct aan de slag in het werkveld of doorstromen naar het derde jaar van een bacheloropleiding (meestal met een schakeltraject). De meeste hbo-studenten volgen een voltijds bacheloropleiding. Na het afronden van een bacheloropleiding kunnen studenten een masteropleiding gaan volgen. De masterfase blijft in deze publicatie verder buiten beschouwing.

Opzet bacheloropleiding

Studenten moeten 240 European Credits (EC) halen om hun hbo-bacheloropleiding succesvol af te ronden. Een European Credit is een uniforme maateenheid voor de studiebelasting van het hoger onderwijs in Europa die gelijkstaat met ongeveer 28 uur studeren.

Aan het einde van het eerste jaar (de propedeuse) krijgen studenten een bindend studieadvies (BSA) op grond van het aantal behaalde studiepunten. Soms moeten ze ook een bepaald basisvak hebben behaald. Bij de Rotterdamse hogescholen krijgen studenten over het algemeen een positief advies als ze tussen de 45 en 60 studiepunten van het eerste jaar hebben behaald. Bij een negatief studieadvies moet een student stoppen met de opleiding, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn.

Na de propedeuse start de hoofdfase van de studie. Bij de meeste opleidingen bestaat het tweede jaar nog uit verplichte modules en gaan studenten zich vanaf (de tweede helft van) jaar drie specialiseren. Ze lopen dan vaak ook stage. Als de student in de eerste studiejaar nog geen oriënterende stage heeft gevolgd, is dit de eerste kennismaking met het werkveld. Het is de bedoeling dat de student tijdens de stage specifieke en complexere competenties ontwikkelt. In het vierde jaar staat een afstudeeropdracht of -stage op het programma die studenten over het algemeen afronden met een scriptie. Naast de kern van de opleiding (de major) is er ruimte voor verbreding of specialisatie (de minor).

Na de propedeuse kan de student eventueel overstappen naar het eerste jaar van een universitaire opleiding. Universiteiten stellen soms wel aanvullende toelatingseisen voor deze instroom.

LevelUp

Het LevelUp-programma van de Thomas More Academie biedt mbo 4-studenten met of zonder onderwijskundige ervaring de mogelijkheid zich stapsgewijs met bachelormodules van een half jaar te ontwikkelen tot Educatief Professional (op een of meer vakgebieden) of leraar in het basisonderwijs. De modules zijn gelijk aan die van de eerste twee jaar van de deeltijdopleiding. Studenten bepalen zelf de route en het studietempo en eindniveau.

Opzet Ad-opleiding

Een Ad-opleiding is een tweejarige opleiding op hbo-niveau met een wettelijk erkend diploma. Afgestudeerden mogen de titel Ad achter hun naam zetten. Qua niveau zit de Ad-opleiding tussen mbo 4 en de hbo-bachelor in. De Ad-opleiding is er gekomen op verzoek van het bedrijfsleven. Daar bleek een grote behoefte te zijn aan mensen met dit opleidingsniveau. Vooral mbo 4-studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring kiezen voor de Ad-opleiding, om daarmee hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.

De Ad startte in 2006 met een aantal pilotopleidingen. Inmiddels zijn er landelijk meer dan 250 Ad-opleidingen, waarvan verreweg de meeste in de regio Rotterdam. Een student moet in twee jaar 120 EC behalen om zijn Ad-opleiding succesvol af te ronden. Aan het einde

van het eerste jaar krijgen studenten een bindend studieadvies op grond van het aantal behaalde studiepunten.

Rotterdam Academy

Om de doorstroom van mbo 4-studenten naar het hbo en hun succes op het hbo te bevorderen hebben Albeda, Zadkine en Hogeschool Rotterdam samen de Rotterdam Academy (RAC) opgericht. Het is met elf voltijd- en dertien deeltijdopleidingen een grote aanbieder van Ad-opleidingen. De opleidingen met intensieve begeleiding zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking met het mbo om zo een warme overdracht van mbo naar hbo te realiseren.

Opzet deeltijdonderwijs

Opleidingen in deeltijd worden meestal gevolgd door mensen (van allerlei leeftijden) met een voltooide opleiding en relevante werkervaring. Ze doen dat om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen binnen hun vakgebied of (horizontaal) carrière te maken. De studenten krijgen praktijkervaring op hun werk en leren vooral op school; vaak één dag per week. Bij de deeltijdopleidingen nieuwe stijl is er steeds meer ruimte voor leren op de werkplek. Studenten hebben zelf de verantwoordelijkheid om studie en werk los van elkaar te regelen. Ze moeten de opleiding zelf financieren, maar soms betaalt de werkgever mee.

Deeltijd pabo

Thomas More Hogeschool biedt een speciaal deeltijdtraject aan waarmee mbo-studenten zich in vier jaar kunnen ontwikkelen tot leraar in het basisonderwijs. Voor deelname moeten studenten toelatingstoetsen halen voor de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en natuur. Ter voorbereiding op deze toetsen kunnen ze (gratis) lessen volgen. Studenten die al een diploma mbo 4-onderwijsassistent hebben en werken in het basisonderwijs kunnen de deeltijdopleiding in drie jaar afronden.

Opzet duaal onderwijs

Bij een duale studie kunnen studenten betaald werk en studeren afwisselen of combineren. Ze hoeven geen stage te lopen, maar hebben wel een passende baan nodig waar ze praktijkervaring kunnen opdoen. Op de momenten dat ze studeren kunnen ze studiefinanciering krijgen. Het aandeel werken en leren verschilt per opleiding; de studiebelasting komt overeen met die van een voltijdopleiding.

Honours degree

Studenten zonder studieachterstand kunnen op sommige hogescholen een Honours degree halen, een extra aantekening op het diploma waarmee ze aantonen een innoverende

en excellente professional te zijn. Ze volgen hiervoor een aanvullend programma. Deze studenten worden behalve op de eindkwalificaties van de eigen opleiding bijvoorbeeld beoordeeld op hun innoverend handelen.

Onderzoeksvaardigheden

Hogescholen bereiden hun studenten voor op hun toekomstige beroep door ze relevante kennis en ervaring op te laten doen in de praktijk. Vanaf het eerste jaar nemen ze deel aan projecten met praktijkgericht onderzoek op basis van vragen en opdrachten uit het werkveld. In de loop van de studie speelt de praktijk een steeds grotere rol. Een student begint met kleine projecten en bijvoorbeeld bedrijfsoriëntatie, en werkt via complexere projecten toe naar een stage en afstuderen.

Onderzoeksvaardigheden maken vanaf het eerste jaar deel uit van de studie. Studenten doen onderzoek en ontwikkelen een onderzoekende en kritische beroepshouding. Een essentieel onderdeel van onderzoek is de verslaglegging. Dat vraagt veel van de taalvaardigheid en dan vooral de schrijfvaardigheid van de studenten. Veel hogescholen werken daarom aan een leerlijn schrijfvaardigheid.

Meer focus op onderzoek

De afgelopen jaren is in het hbo-onderwijs de focus op praktijkgericht onderzoek versterkt door het aannemen van lectoren die in kenniscentra onderzoek verrichten. Docenten en studenten van diverse opleidingen verdiepen zich onder leiding van die lectoren samen met de beroepspraktijk in multidisciplinaire vraagstukken.

Competentiegericht onderwijs

Het hbo-onderwijs is competentiegericht. Een competentie is een vermogen dat kennis, vaardigheden, inzicht en houding omvat om in praktijksituaties van het beroep het werk goed te doen. Bij een beroep hoort een beroepsprofiel waarvan opleidingen een competentieprofiel afleiden. Een competentiegerichte opleiding vraagt andere manieren van leren dan het traditionele onderwijs waarbij iemand vak voor vak de opleiding doorloopt. Het bestaat uit met vier leerlijnen: theorie, vaardigheden, integratie (projectonderwijs waarin studenten kennis en vaardigheden inzetten om een casus op te lossen) en studentbegeleiding.

3.3 Examinering

De afgelopen jaren is er veel te doen geweest over toetsen en beoordelen in het hbo, zowel over de toetskwaliteit als de manier waarop toetsen het leren sturen.⁵ De manier van toetsen hangt samen met de onderwijskeuzes die de opleiding heeft gemaakt. Die liggen vaak niet vast in landelijke kaders. Opleidingen bepalen veel aspecten van het toetsen zelf:

- Het aantal toetsen en de toetsmomenten en -vormen;
- De samenhang tussen toetsen in de leerlijnen;
- Hoe toetsen leergedrag sturen, persoonlijke groei volgen, selecteren en het (eind) niveau borgen;
- De rol van reflectie, feedback en formatief toetsen in het leerproces van de student.

Elke opleiding heeft een curriculum- en een toetscommissie die de kwaliteit en het niveau van afzonderlijke toetsen en het toetsprogramma als geheel bewaakt. Het is natuurlijk ook van belang dat de toetsvorm aansluit bij de onderwijsactiviteiten.

Contextrijk toetsen

Om studenten voor te bereiden op hun functie in het beroepenveld stellen veel opleidingen contextrijke toetsen centraal in hun toetsprogramma. Vanaf het eerste jaar wordt gewerkt met toetsing door middel van beroepsproducten. De beroepsproducten worden behalve op inhoud ook vaak beoordeeld op structuur en taalverzorging, soms zonder dat er veel aandacht aan wordt besteed in de begeleiding. Ook assessments winnen terrein.

Enkele voorbeelden van contextrijk toetsen op Rotterdamse hogescholen:

- *Studenten aan de pabo (Thomas More Hogeschool) verzorgen een les, waarbij ze zowel op hun didactiek als hun presentatie worden beoordeeld.*
- *Studenten bij de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening en bij HBO-Rechten (Hogeschool Inholland) voeren een gesprek met een cliënt, waarvoor ze eerst een grondige juridische analyse moeten maken en bovendien op hun argumentatie worden beoordeeld.*
- *Bij studenten Finance, Tax and Advice (Hogeschool Rotterdam) worden projecten beoordeeld op fiscale inhoud en adviesvaardigheden, zowel schriftelijk (adviesbrief) als mondeling (adviesgesprek).*

- .....
5. Opleidingen moeten zich bij toetsen en beoordelen ook aan kaders houden. Ze moeten de onderwijs- en examenregeling van de hogeschool als uitgangspunt nemen en rekening houden met onder meer de kaders van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO), de Wet op het Hoger Onderwijs, hogeschoolbrede beleidsstukken en documenten als Vreemde ogen dwingen, het eindrapport van de Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs.

- ⋮ *Zie de bijlage voor enkele uitgebreidere voorbeelden van contextrijke (schrijf)*
- ⋮ *opdrachten.*

Ter ondersteuning van contextrijke opdrachten krijgen studenten vaak flankerend onderwijs. Flankerende vakken kunnen apart worden getoetst of binnen het beroepsproduct.

3.4 Pedagogisch-didactisch klimaat

Sense of belonging

Ieder mens heeft de sociale basisbehoefte ergens bij te willen horen en ergens onderdeel van uit te maken. Pas als er aan die behoefte aan erkenning en waardering (sense of belonging) is voorzien is er ruimte voor zelf- en talentontwikkeling en persoonlijke groei. Daarom is het belangrijk dat studenten hun studie volgen in een veilig studieklimaat, en in een omgeving waar ze zich gezien en gekend voelen. Ze ervaren dan meer verbondenheid met de opleiding en hun studieomgeving en vallen minder vaak uit in het eerste jaar. Een goede relatie met medestudenten en docenten is daarbij een belangrijke factor, want dat bevordert de betrokkenheid van de student (Hogeschool Rotterdam, 2020).

Kleinschaligheid

Een goed pedagogisch-didactisch klimaat komt de kwaliteit van het onderwijs en de kansen voor studenten op studiesucces ten goede (Bormans e.a., 2015). Zo'n klimaat houdt het volgende in:

- Kleinschaligheid op alle niveaus: in kleine groepen werken, blokonderwijs, duidelijke samenhang tussen vakken en overleg tussen docenten van verschillende vakken.
- Veel aandacht voor sturing van studenten, zoals groepsindeling door de opleiding, snel roulatiesysteem in de groepssamenstelling en aanwezigheidsplicht bij veel vakken.
- Docenten en studentbegeleiders die hun studenten persoonlijk benaderen, belangstelling tonen voor de achtergrond van studenten en intensieve studieloopbaanbegeleiding bieden.

Hoewel dat niet altijd gemakkelijk is met grote studentenaantallen, streven hogescholen daarom zoveel mogelijk naar kleinschaligheid. Ze willen een persoonlijke leeromgeving bieden, waarin de afstand tussen docent en student en tussen studenten onderling klein is. Het is voor zowel docenten als studenten prettig om elkaar bij naam te kennen.

Eerste honderd dagen

Het eerste jaar vormt een transitie van de vooropleiding naar het hoger beroepsonderwijs waarbij studenten hun weg en hun plek in deze nieuwe omgeving moeten zien te vinden. Mbo-instromers komen op het hbo vaak in aanraking met een grotere diversiteit

aan studenten, en moeten zich in de nieuwe groepsdynamiek leren thuis voelen. Daarbij is de eerste periode cruciaal: binding en inclusie in de eerste honderd dagen helpen uitval en studievertraging voorkomen, talenten van alle studenten ontwikkelen en vergroten studenttevredenheid, studiesucces en onderwijskwaliteit. In die eerste spannende maanden van de studie zoeken studenten al snel veiligheid bij de mensen die voor hun gevoel het meeste op ze lijken. Het is heel belangrijk voor de docent om alle studenten in de klas een goede en veilige plek te geven, maar vaak ook lastig. Tijdens de eerste honderd dagen in de nieuwe opleiding doorlopen studenten een hele onderwijsperiode. Op basis van die ervaring kunnen ze bepalen of de opleiding sociaal en academisch bij ze past of dat het beter is te stoppen of te switchen (Hogeschool Rotterdam, 2020).

‘In het eerste jaar lees ik de vonnissen klassikaal. Dat doe ik heel truttig met beurten. Dat vinden studenten nog fijn ook. Want zelf een lange tekst doorlezen vinden ze vreselijk moeilijk. Als het dan toch lukt om een hele tekst te lezen, is dat wel fantastisch.’

Docent hbo Nederlands/communicatie

Studentenwelzijn

Sommige studenten hebben extra ondersteuning nodig vanwege belemmeringen als gevolg van een functiebeperking, mantelzorg of psychische klachten (waaronder burn-out). Aandacht voor studentenwelzijn is dan ook een belangrijke voorwaarde voor een succesvol studieverloop en inclusief hoger beroepsonderwijs. Met een ‘Gezamenlijke Ambitie Studentenwelzijn’ biedt het hoger onderwijs die ondersteuning. Daarbij kan het gebruik maken van structureel extra geld dat in het Regeerakkoord beschikbaar is gesteld.

Keuzevakken

Bij Hogeschool Rotterdam bestaat de mogelijkheid tot verbreding of verdieping met keuzevakken in de eerste twee studiejaar. Bijvoorbeeld op het gebied van persoonlijke effectiviteit met modules als faalangstreductietraining, talentontwikkeling 2.0, omgaan met uitstelgedrag en assertiviteitstraining; voor studievaardigheden met bijvoorbeeld plannen en organiseren. Daarnaast kunnen studenten kiezen voor modules als: studeren met ADHD of studeren met autisme, maar ook schrijfvaardigheid 1, Nederlands voor NT2 en strategisch lezen.

Docenten in het hbo

Docenten in het hbo hebben bij voorkeur een eerste- of tweedegraads lesbevoegdheid. In prestatieafspraken met het ministerie van OCW hebben hogescholen vastgelegd dat het opleidingsniveau van hun docenten omhooggaat. Hbo-instellingen zetten daarom in op meer docenten met een masteropleiding. Volgens de minister is dat nodig om het niveau van het hbo te verhogen.

Professionalisering

Van docenten in het hbo wordt verwacht dat ze zich steeds blijven professionaliseren. Er is dan ook een breed aanbod van interne en externe scholingsmogelijkheden. Zo zijn er bijvoorbeeld cursussen over de onderwerpen taalontwikkeland lesgeven (TOL), toetsbekwaamheid (BKE en SKE), didactiek en pedagogiek, diversiteit, studieloopbaancoaching en digitaal/blended leren.

Meer aandacht voor pedagogisch-didactische basis docent

In het hbo werken veel professionals die ervaring en kennis uit het werkveld inbrengen, soms als hybride docenten. Veel van hen hebben wel de kwaliteiten om docent te worden maar geen didactische opleiding of onderwijsbevoegdheid. Door de verplichte basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid krijgen ze alsnog een didactische aantekening. Bij deze opleiding ligt steeds meer nadruk op pedagogische en didactische vaardigheden.

De docent in de klas maakt het verschil

De didactische kwaliteit van docenten voorkomt vroege uitval. Goede docenten creëren een setting in de klas die uitnodigt tot vragen stellen en koesteren hoge verwachtingen van hun studenten. Ze brengen de stof op een enthousiaste en vakkundige manier en gaan na of hun uitleg of instructie goed bij de studenten is overgekomen (Hogeschool Rotterdam, 2020).

Grip op Studiesucces (Klatter, 2019) stelt dat docenten zich bewust moeten worden van hun grote invloed op motivatie, inzet, falen en succes van hun studenten. Ook moeten ze handvatten krijgen om een 'high performance' relatie met studenten aan te gaan door hoge eisen te stellen, aandacht te besteden aan taal, ontwikkelingsgerichte feedback te geven en te laten zien dat ze geloven in de potentie en kwaliteiten van studenten. Klatter signaleert dat er een culturele taalbarrière is met studenten omdat docententeams geen goede afspiegeling vormen van de studentenpopulatie. Docenten spreken een andere taal en een deel van de studenten kan zich niet met hen identificeren door verschil in culturele achtergrond.

Werkvormen

Vooral bij kennisoverdracht geven docenten vaak frontaal les, ondersteund door (Powerpoint)presentaties. Studenten gaan ook veel zelf aan de slag met opdrachten om de stof te verwerken. Dat doen ze bij werkcolleges waarin theorie en opdrachten elkaar afwisselen. Voor communicatievakken wordt veel gewerkt met rollenspellen (bij mondelinge communicatie) en tussentijdse feedback-feedforward van docent of medestudenten (bij schriftelijke communicatie).

Per onderwijsperiode staat een project centraal. Met de kennis van de vakken uit het flankerend onderwijs werken studenten projectopdrachten uit. De contacttijd tijdens het eerste studiejaar is bij de Rotterdamse bacheloropleidingen tussen de 18 en 24 uur per week. Daarnaast werken studenten thuis of in open leercentra en mediatheken. Voor groepsopdrachten spreken studenten meestal bij de onderwijsinstelling af. Naast boeken, presentaties en readers bieden opleidingen ook online materiaal aan, zoals kennisclips en weblectures.

In de lespraktijk

Studenten krijgen aan het begin van een onderwijsperiode per vak of voor alle vakken samen een studiehandleiding met informatie over de verschillende studieonderdelen en toetsen. Daarin kunnen ze precies terugvinden wat er van hen wordt verwacht, hoeveel tijdsinvestering gewenst is en bij welke lessen presentieplicht is. Studenten zitten per periode in een vaste groep met ongeveer 25 mensen. Tutoren volgen de persoonlijke ontwikkeling van studenten in projectgroepen en onderhouden nauw contact met de studieloopbaancoach en andere docenten.

Volwassen benadering?

Studenten werden vroeger direct in het diepe gegooid; er werd bij de start in het hbo veel zelfstandigheid van hen verwacht. Docenten vinden dat studenten zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen handelen en leerproces. Ze moeten zelfstandig, onderzoekend en kritisch zijn over hun eigen handelen en keuzes kunnen maken en onderbouwen. Tegenwoordig dringt het besef door dat studenten moeten worden toegeleid naar zelfstandigheid. Het is belangrijk dat docententeams afstemmen wat er in de verschillende studie jaren van studenten verwacht kan worden en hoeveel begeleiding passend is. Aan het begin van de studie is er vaak nog strakke sturing, maar in het derde en vierde jaar wordt een groter beroep gedaan op de zelfstandigheid van de student.

Leren reflecteren op hun eigen ontwikkeling is voor studenten in het eerste jaar vaak lastig, maar het is wel een officieel onderdeel van het onderwijs. Ze moeten aan het einde van een studiejaar of de hele studie blijk geven van inzicht in de eigen ontwikkeling, vaak met een portfolio. Daarover zijn regelmatig gesprekken met de studieloopbaancoach en andere docenten.

Diversiteit in de klas

Het is een uitdaging voor docenten en studenten om goed met de diversiteit in de klas om te gaan. Studenten komen binnen met verschillende vooropleidingen. Zo kunnen ze afkomstig zijn van havo en vwo, maar ook van verwante en niet-verwante mbo-opleidingen. Verder zijn er 21+-studenten met verschillende achtergronden en studenten die hun diploma behaald hebben in het buitenland. Voor een deel van de studenten is Nederlands niet de moedertaal (NT2-studenten). Autochtone studenten zitten naast studenten met westerse en niet-westerse migratieachtergrond in de klas, oud en jong door elkaar en studenten met en zonder functiebeperking. Ook de openheid van studenten over hun geaardheid zorgt voor meer variatie in de klas. Het merendeel van de Rotterdamse jongeren heeft een niet-westerse migratieachtergrond. Die groep weet steeds beter de weg naar het hbo te vinden. Daarbij neemt de instroom van jongeren uit lagere sociaal-economische klassen toe.

Scholing in inclusive excellence

Het scholingsaanbod van hbo-docenten bij Hogeschool Rotterdam biedt onder meer een cursus over bewustwording van de factoren en uitsluitingsmechanismen die gelijke kansen in het onderwijs in de weg staan. De cursus versterkt de pedagogische en didactische vaardigheden die nodig zijn voor binding en betrokkenheid voor een inclusieve klas en voor onderwijs waardoor alle studenten zich thuis kunnen voelen en succesvol kunnen zijn. Ook verkent de cursus wat er nodig is voor een inclusief curriculum en een inclusieve leeromgeving.

Begeleiding

Om van hun studie een succes te maken krijgen studenten tijdens hun opleiding individuele begeleiding van een studieloopbaancoach (SLC'er).⁶ Studenten kunnen verder een beroep doen op een decaan bij vragen over bijvoorbeeld privé zaken, een ziekte of beperking, (dreigende) studievertraging, studieaanpak, materiële voorzieningen, klachten, wet- en regelgeving en studiekeuze. De decaan is onafhankelijk en staat los van een opleiding.

Scholing in studieloopbaancoaching

Een goede docent is niet per definitie een goede coach. Coaching stelt andere eisen aan expertise, houding en vaardigheden. Daarom kunnen hbo-docenten zich laten scholen in

.....

6. Binnen het hbo worden diverse termen voor de studieloopbaanbegeleider gebruikt: mentor, studieloopbaanbegeleider, pro-begeleider, studieloopbaancoach en docent professionele identiteit (PI). We hanteren vanaf nu de termen studieloopbaancoach (SLC'er) en studieloopbaancoaching.

Iedere opleiding bepaalt zelf wat de begeleiding van een SLC'er omvat. Deze houdt vaak het volgende in:

- Een studiekeuzecheckgesprek en jaarlijkse groeps- en individuele gesprekken
- Coaching van competentieontwikkeling in studie en beroep
- Begeleiding bij studie- en loopbaankeuzes
- Volgen, bewaken en bevorderen van de studievoortgang, bijvoorbeeld door afspraken over studieplanning
- Een luisterend oor en een stimulans om zichzelf te overtreffen
- Waar nodig doorverwijzing, bijvoorbeeld naar de decaan

studieloopbaancoaching. Ze kunnen cursussen voor beginnende en gevorderde coaches volgen of inzoomen op thema's als mentale veerkracht, leren reflecteren, omgaan met uitstelgedrag, oplossingsgericht coachen en coachen van studenten met bijvoorbeeld AD(H)D, autisme en functiebeperkingen. Ook kan een coach doorgroeien tot gecertificeerd SLC'er.

Peercoaches

Naast SLC'ers zijn er ook peercoaches, ouderejaarsstudenten die fungeren als rolmodel, vraagbaak en coach voor hun medestudenten. Peercoaches ondersteunen en coachen de jongerejaars in studievaardigheden, maar ook bij struikelvakken of projecten om ze meer zelfvertrouwen te geven bij het vervolg van de studie. De hulpvraag van de student staat centraal.

8

9

Hoofdstuk 4

Taalvaardigheid in mbo en hbo

Hoe onderwijzen docenten Nederlands/communicatie in het mbo en hbo taalvaardigheid? Hoe gaan ze om met taalachterstanden? Wat doen vakdocenten aan taal? Wat wordt er gedaan om de taalvaardigheid van mbo en hbo op elkaar aan te laten sluiten? Dit hoofdstuk gaat na of studenten op het mbo voldoende worden toegerust met talige hbo-vaardigheden.

Een op een vergelijken van het taalvaardigheidsonderwijs en taalbeleid in het mbo niveau 4 en het hbo is lastig. In het mbo is Nederlands een vak op zich, maar op het hbo niet. Taal komt daar aan de orde bij communicatievakken en is vaak verweven met vakinhouden. De Rotterdamse mbo-instellingen organiseren taalonderwijs en de aanpak van taalproblemen vaak los van andere onderwijsactiviteiten. Hbo-instellingen gaan bij taalbeleid juist uit van een brede definitie. Het gaat om alle maatregelen die de taalontwikkeling van leerlingen en studenten bevorderen op het gebied van intake, curriculum, leermiddelen, toetsing en beoordeling, studieloopbaanbegeleiding, professionalisering van docenten en organisatie van het onderwijs (Hajer & Meestringa, 2007).

4.1 Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs

Het vak Nederlands is een generiek vak in het mbo. Het wordt als een op zichzelf staand vak aangeboden. De einddoelen zijn meestal niet toegespitst op het beroep waarvoor studenten worden opgeleid. Als er specifieke taaleisen zijn, dan staan die in het kwalificatiedossier van de opleiding. Het aantal lessen en de verdeling daarvan over de leerjaren staan niet vast. In de praktijk krijgen BOL-studenten tot aan het moment van examinering gemiddeld twee of drie uur per week Nederlands en BBL-studenten gemiddeld één uur per week.

Taaldoelen

Studenten stromen uit op niveau 3F uit het referentiekader (zie paragraaf 1.2). Daarin wordt het vak verdeeld in mondelinge taalvaardigheid (spreken, gesprekken voeren en luisteren), leesvaardigheid en schrijfvaardigheid. De docent besteedt in de lessen aandacht aan deze vaardigheden. Het vak Nederlands dient drie doelen. Het moet studenten allereerst basisvaardigheden aanleren die ze als burger nodig hebben om deel te nemen aan de maatschappij. Denk hierbij aan formulieren invullen, instructies lezen of een sollicitatiegesprek voeren. In de tweede plaats heeft Nederlands tot doel om studenten de taalvaardigheid bij te brengen die ze nodig hebben in hun vakgebied. Afhankelijk van de opleiding gaat het bijvoorbeeld om een offerte opstellen, een zorgplan schrijven of een vergadering notuleren.

Het laatste doel is om taalgebruik en taalkennis van studenten op het juiste niveau te krijgen voor doorstroom naar een hbo-studie. Aan dat laatste aspect wordt het minst aandacht besteed in het onderwijs. Het grootste deel van de mbo-studenten (ongeveer 60%) gaat namelijk na diplomering aan het werk en stroomt niet door naar het hbo (www.mboraad.nl).

Informatie wordt in de mbo-studie in de vorm van korte en concrete teksten aan studenten aangeboden. Daardoor hebben studenten die wel doorstromen vaak moeite met de lengte en abstractie van teksten op het hbo. Als ze voor hun studie langere teksten moeten schrijven, gaat het ze ook niet makkelijk af om bronnen te verwerken en structuur in de tekst aan te brengen.

Methodes en didactiek

De meeste mbo-lesmethodes Nederlands zijn niet gericht op het beroep, maar op algemene taalvaardigheden. Ze bereiden studenten voor op de examens. Voor het aanleren van beroepsspecifieke taalvaardigheden in de les moet de docent vaak zelf materiaal ontwikkelen.

‘Het is een uitdaging om alle studenten gemotiveerd te krijgen. Vaak willen ze geen grammaticalesje, dat hebben ze al zo vaak gehad. Je moet zoeken naar een manier waarbij de student zelf bedenkt wat hij wil leren. Het is dus veel individueel lesgeven en maatwerk leveren.’

Docent Nederlands mbo zorgopleiding

Er wordt vaak afgewisseld tussen online methodes (bijvoorbeeld Studiemeter) en boeken (zoals Taalblokken, Via en Nu Nederlands). De methodes bieden houvast tijdens de lessen en zorgen ervoor dat alle aspecten van Nederlands aan bod komen. Het is aan de docent om aansluiting te zoeken bij het vakgebied. In de beleving van veel mbo-studenten staat het vak Nederlands los van hun praktijk, wat niet zo zou moeten zijn. Gelukkig werken docenten Nederlands regelmatig samen met hun collega's van andere vakken om taalonderwijs te integreren in praktijkopdrachten of projecten. Docenten Nederlands moeten dan hun kennis en vaardigheden overdragen om studenten feedback te geven op hun taalprestaties, want sommige vakcollega's hebben die nog niet in huis.

Didactiekinspiratie

Om docenten te inspireren, verdieping te bieden en kennis te laten maken met nieuwe methodes en didactische vormen biedt de Albeda Academie taalonderwijs trainingen aan. Ook organiseert Albeda ieder jaar de Taal- en Rekenconferentie.

De didactiek die taaldocenten toepassen in hun lessen kan heel verschillend zijn. De ene docent geeft vooral klassikaal en frontaal les, waar de andere studenten zelfstandig of in groepen aan het werk zet. De afgelopen jaren passen docenten steeds meer afstandslernen toe. Dat is vooral een uitkomst voor BBL-studenten, die minder tijd op school doorbrengen.

Voorbeelden van contextrijke opdrachten in het mbo zijn in de bijlage te vinden.

Toetsing

De onderwijsinstelling zet formatieve metingen in om het niveau van studenten te bepalen. Het is gangbaar om bij de start van een studie een meting af te nemen om het talige ingangsniveau in beeld te brengen. Regelmatige voortgangstoetsen laten studenten en hun docent zien welke taalvaardigheden studenten al beheersen en waaraan ze nog moet werken om op het gewenste niveau te komen.

Extra steun

Om studenten extra steun te bieden op taalgebied verzorgen mbo-instellingen de Vakantieschool: bijles tijdens schoolvakanties.

‘Toen ik begon aan mijn hbo-opleiding was ik enorm gemotiveerd. Ik was ervan overtuigd dat ik de verslagen en opdrachten zou halen, maar meer moeite zou hebben met de tentamens. Het tegenovergestelde was het geval. De tentamens haalde ik, maar de opdrachten en verslagen bleven onvoldoende. Dat frustreerde me en daarom heb ik bijles genomen om mijn taalvaardigheid te verbeteren. Studenten moeten goed begeleid worden bij de overstap, dan blijven ze gemotiveerd en geven ze minder snel op.’

Student hbo, afkomstig van het mbo

Keuzedeel Voorbereiding hbo

Als mbo-studenten besluiten door te stromen naar het hbo en zich willen voorbereiden op (de beginperiode van) het propedeusejaar kunnen ze dat doen met doorstroomgerichte keuzedelen (zie paragraaf 2.1). Doorstroomgerichte keuzedelen kunnen gericht zijn op een bepaald domein, bijvoorbeeld doorstroom hbo juridisch of op vakinhoud, bijvoorbeeld wiskunde. Het generieke keuzedeel Voorbereiding hbo wordt het meest aangeboden. Dat bestaat uit oriëntatie op een passende hbo-opleiding en voorbereiding op de ontwikkeling van hbo-competenties. Het vormt een aanvulling op de reguliere loopbaanontwikkeling en -begeleiding van het mbo.

(Generiek) keuzedeel Voorbereiding hbo

Kerntaak: Treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding

Werkprocessen:

- W1 Oriënteert zich op hbo-opleidingen en -beroepen
- W2 Zoekt, selecteert en analyseert informatie ten behoeve van een (studie)opdracht
- W3 Werkt samen in projectgroepen
- W4 Reflecteert op gedrag en resultaten

Het keuzedeel heeft een studielast van 240 uur en kan bestaan uit begeleide onderwijstijd, beroepspraktijkvorming of zelfstudie. Het keuzedeel wordt afgesloten met een examen.

Bij voorkeur wordt er tijdens het programma in afstemming met het hbo aandacht besteed aan Nederlands, met name onderzoeksvaardigheden, schrijf- en leesvaardigheid en presenteren. In de methoden die soms worden ingezet is er vaak geen expliciete aandacht voor Nederlands.

‘Ik miste best wel wat ‘skills’ om te kunnen overleven op het hbo. Die skills waren onder andere plannings maken, reflecteren en onderzoek doen. Terwijl dit de basisvaardigheden zijn die je gedurende de gehele hbo-loopbaan nodig hebt. Ook al wisten docenten dat ik van het mbo kwam, de lat lag voor mijn klas, nota bene een doorstroomklas, te hoog. Ik vind dat je op het mbo al moet worden klaargestoomd. Tijdens je laatste jaar moet je al bewust bezig zijn met hbo-vaardigheden. Je hebt hoe dan ook profijt van deze vaardigheden op de werkvloer als je alsnog besluit niet door te studeren.’

Student hbo, afkomstig van het mbo**Diversiteit**

De studentenpopulatie op de Rotterdamse mbo-scholen is zeer divers. Studenten met verschillende leerachtergronden, leeftijden en moedertalen zitten bij elkaar. Van studenten die in Nederland geboren en getogen zijn en direct van een middelbare school komen tot hoogopgeleide vluchtelingen die voor hun inburgering weer onderaan moeten beginnen in het onderwijs. Hun denkniveau is vaak hoog, maar de geringe beheersing van het Nederlands

vormt een belemmering voor het leerproces. Die diversiteit vraagt om differentiatie tijdens de lessen. Natuurlijk komt het beroep waarvoor de studenten leren in een klas wel overeen. Daarom loont het op het mbo om de inhoud van de lessen Nederlands sterk aan te laten sluiten op de beroepspraktijk. Veel docenten doen dit in hun lessen, maar ze moeten ook algemenere onderwerpen aan bod laten komen.

Populatie

In 2018 had 53,9% van de studenten op het Albeda een niet-Nederlandse achtergrond. 6,7% van hen had een westerse achtergrond en 47,2% een niet-westerse achtergrond. Voor veel van hen is Nederlands niet de moedertaal (Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2018, bouwsteen studiesucces Instellingsrapportage ROC Albeda College, Juni 2019).

Docenten moeten schakelen tussen BOL- en BBL-klassen. BOL-studenten hebben vaak meer begeleiding nodig. In hun lessen zal in verhouding dan ook meer aandacht besteed worden aan maatschappelijke taalvaardigheden. Van BBL-studenten wordt over het algemeen meer zelfstandigheid gevraagd. Ze zijn meestal ouder dan BOL-studenten en hebben daardoor meer levens- en praktijkervaring. BBL-studenten krijgen minder contacturen op school. Deze leerweg biedt wel betere mogelijkheden om studenten taalopdrachten in de beroepspraktijk uit te laten voeren.

Taalontwikkelen lesgeven (TOL)

Het streven van de meeste mbo-scholen is om taal ook een rol te geven in de beroepsspecifieke vakken. Het is belangrijk om school- en vaktaal niet te vermijden, maar studenten steun te bieden bij het begrijpen én produceren ervan, juist om de vakinhoud beter te begrijpen. Bij taalontwikkelen lesgeven worden verbanden gelegd tussen de nieuwe lesstof en de kennis die studenten al hebben. Daardoor kunnen ze nieuwe begrippen koppelen aan al bekende begrippen. Docenten moeten interactie uitlokken over de nieuwe kennis, zodat studenten grip krijgen op wat ze geleerd hebben en vertrouwd raken met het zelf produceren van vak- en schooltaal. Woorden blijven beter hangen als ze vaak en op verschillende manieren worden herhaald. Deze aanpak levert dan ook een grote bijdrage aan het uitbreiden van de woordenschat en het vertrouwd raken met vak- en schooltaal. Dat komt goed van pas wanneer studenten doorstromen naar het hbo.

Voor docenten van beroepsspecifieke vakken kan het een hele opgave zijn om taalgericht vakonderwijs te geven. Ze hebben soms het gevoel dat hun eigen taalkennis niet goed genoeg is om studenten op dat gebied te sturen, te verbeteren en te beoordelen. Dat ondermijnt vaak het draagvlak binnen een opleiding, waardoor TOL niet echt van de grond komt.

Taalbeleid

De meeste mbo-instellingen hebben taalcoördinatoren aangesteld om een taalbeleidsplan te schrijven en te zorgen dat dit plan ook wordt uitgevoerd. Het taalbeleid richt zich op veelvoorkomende taalproblemen en de aanpak daarvan. De school houdt dan bij hoe de taalvaardigheid op school zich ontwikkelt en wat het resultaat van de aanpak is. Dat kan getoetst worden met formatieve metingen. Niet iedere instelling werkt met een schoolbreed beleid. Soms heeft elke afdeling een eigen taalbeleid of is een school nog aan het zoeken naar een manier om het beleid vorm te geven.

Examinering

Het examen Nederlands wordt afgelegd op niveau 3F en bestaat uit een centraal examen (CE) en een instellingsexamen (IE). Het CE is voor alle instellingen in het land hetzelfde en dus niet gericht op de beroepspraktijk. Het CE loopt via het College voor Toetsen en Examens. De examens worden op de instelling afgenomen, maar centraal beoordeeld. Het CE toetst de vaardigheden lezen en luisteren aan de hand van meerkeuzevragen. De uitslag bepaalt voor 50% het uiteindelijke cijfer. Het gemiddelde, landelijke cijfer dat niveau 4-studenten halen voor het CE lag de afgelopen jaren rond een 5,8 (www.examenbladmbo.nl).

Centraal examen lezen en luisteren

Het examen bestaat uit authentieke zakelijke teksten uit kranten en tijdschriften (50%) en (kijk- en) luisterfragmenten van radio, tv en internet (50%) over de onderwerpen loopbaan (bijvoorbeeld loopbaanoriëntatie en -ontwikkeling) en burgerschap, met thema's als politiek, economie (bijvoorbeeld deelname aan de arbeidsmarkt, consument zijn), vitaliteit (bijvoorbeeld gezondheid, gezondheidsrisico's en leefstijl).

Bij iedere tekst horen meerkeuze- of matrixvragen (in totaal ongeveer 40). Het examen toetst begrijpen, interpreteren, evalueren, samenvatten en (alleen bij lezen) opzoeken (Handreiking Nederlandse taal 2F/3F mbo, 2014).

Het IE bestaat uit de onderdelen spreken, gesprekken voeren en schrijven. De instelling is vrij om de manier van toetsen en beoordelen te bepalen: zelf vormgeven of inkopen bij uitgeverijen zoals Deviant en Bureau ICE. De examens moeten wel aansluiten bij het referentiekader. Er is een quickscan om te controleren of een zelf ontwikkeld examen voldoet aan die eisen (www.examengidsmbo.nl).

Examens worden afgenomen en beoordeeld door docenten Nederlands of externe taalassessoren. De instelling mag ook zelf de onderlinge weging van de onderdelen van het instellingsexamen bepalen. Het eindcijfer voor de IE's wordt gemiddeld met dat van het CE om tot het uiteindelijke cijfer te komen.

Voorbeeldonderwerpen instellingsexamens	
Schrijven	Klachtenbrief aan de gemeente, stageverslag voor de stagebegeleider, uitnodiging teamuitje voor collega's, betoog op een internetforum
Spreken	Instructie aan collega's, presentatie over de opleiding voor toekomstige studenten, betoog over actueel onderwerp voor klasgenoten
Gesprekken voeren (rollenspel met klasgenoot of examiner)	Sollicitatiegesprek, werkoverleg met een collega, toelatingsgesprek voor een vervolgopleiding

Het eindcijfer voor Nederlands moet minimaal een 5 zijn. Op de cijferlijst wordt alleen het eindcijfer genoteerd, niet de per onderdeel behaalde cijfers.

Vrijstelling en onderhoudsplicht

Sinds 1 augustus 2019 is de regelgeving voor het vak Nederlands op het mbo versoepeld. Studenten die ooit eerder een examen (met minimaal het cijfer 5) hebben afgerond op niveau 3F kunnen vrijstelling krijgen voor het vak (of een onderdeel ervan) tijdens hun mbo-studie. In theorie hoeven studenten die jaren geleden de havo hebben afgerond met minimaal een 5 voor Nederlands bij hun mbo-opleiding dus geen Nederlands te volgen. In de praktijk zal dat niet veel voorkomen. De examencommissies van de scholen mogen zelf aanvullende eisen stellen. De meeste instellingen wijzen bijvoorbeeld een vrijstellingsaanvraag af als het eerder behaalde cijfer lager is dan een 6.

Een student met een vrijstelling voor het vak Nederlands heeft wel een onderhoudsplicht. De opleiding moet kunnen garanderen dat die student aan het einde van zijn studie niveau 3F nog beheerst. Het staat niet vast hoe aan deze plicht moet worden voldaan. Omdat studenten met een vrijstelling geen examen meer hoeven te doen op het mbo, is er geen concreet bewijs dat ze het 3F-niveau nog beheersen bij diplomering.

Studenten mogen vervroegd examen aanvragen. Het is aan de docenten om aan de hand van de resultaten van een nulmeting of voortgangstoets te bepalen of dat haalbaar is. Als studenten het examen al vroeg in de opleiding halen hebben ze ook een onderhoudsplicht.

Speciale behoeften en dyslexie

Sommige studenten hebben speciale behoeften bij het vak Nederlands vanwege visuele en auditieve beperkingen, dyslexie of concentratieproblemen (vaak door ADD/ADHD) of omdat ze minder dan zes jaar onderwijs in Nederland hebben genoten. Voor aanpassingen

moeten ze altijd een officiële aanvraag indienen, vaak voorzien van bijvoorbeeld dokters- of dyslexieverklaring. De meest toegekende aanpassingen zijn extra tijd bij toetsen en examens (25%), groot lettertype, verklanking van geschreven teksten en ondertiteling bij luisterfragmenten. Voor sommige speciale behoeften zijn er alleen aanpassingen bij het examen, voor andere ook tijdens de lessen.

Dyslexie

Op het Albeda heeft ongeveer 5% van de niveau 4-studenten een dyslexiepas die recht geeft op toetstijdverlenging en andere aanpassingen.

Bij studenten met dyslexie worden spelfouten niet meegerekend, maar alleen waar spelling niet getoetst wordt. De aanpassing gaat dus niet op bij het vak Nederlands.

4.2 Taalvaardigheid in het hoger beroepsonderwijs

Taalvaardigheid geïntegreerd in vakinhouden

Opleidingen in het hbo hebben veel vrijheid om het onderdeel Nederlands/communicatie in te vullen en te beoordelen. Specifiek beleid voor taal is vooral gericht op het beginniveau (de taalvaardigheid bij de start) en nog nauwelijks op het bereiken van een hoger eindniveau (Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, 2015).⁷ Afhankelijk van de opleiding bevat het curriculum al dan niet een module Nederlands en wordt er met een lesboek gewerkt of met eigen materiaal. Tussen en binnen hbo-instellingen zijn er dan ook grote verschillen in de lessen Nederlands en er is weinig uitwisseling van informatie over vakinhoud en toetsing.

Nederlands wordt op het hbo meestal niet als los vak aangeboden. Taalvaardigheid heeft bij de meeste opleidingen de vorm van modules als communicatie, onderzoekslijn, business skills of projectvaardigheden die door de studie jaren heen aandacht krijgen. Studenten leren onder meer presenteren, vergader-, interview- en rapportagetechnieken, zakelijk schrijven, debatteren, argumenteren, een klantgesprek voeren en feedback geven. Voor onderzoeksvaardigheden als informatievaardigheden en het gebruik van methoden en technieken zijn er meestal aparte modules.

De onderwezen taalkennis en -vaardigheden sluiten aan bij de beroepscompetenties van een opleiding. Het onderwijs centreert zich rond beroepsproducten, zoals behandelplannen

.....

7. Bij opleidingen met Engels als voertaal (zoals International Business) is geen aandacht voor Nederlands in het curriculum. Daar krijgen de studenten talige hbo-vaardigheden in het Engels onderwezen.

en adviesrapporten. Het is de bedoeling dat studenten in nagebootste, maar realistische beroepssituaties de competenties ontwikkelen die bij hun vakgebied horen.

‘Na een halve casus haken studenten af. Ze zijn niet meer gewend om lange stukken te lezen. Daardoor vinden ze het ook moeilijk om een lange samenhangende tekst te schrijven. Als we teksten krijgen, zit er geen opening of afsluiting aan. Ze volgen alleen de opdracht waarin precies staat welke onderdelen er in moeten.’

Docent hbo Nederlands/communicatie

Voorbeelden van taalvaardigheid gerelateerd aan beroepssituaties

- *Studenten logopedie, ergotherapie of fysiotherapie leren behandelplannen en overdrachtsverslagen schrijven.*
- *Studenten Rechten en Sociaal Juridische Dienstverlening leren een dossier op het gebied van strafrecht op te bouwen op grond waarvan ze een gesprek moeten voeren met een cliënt.*
- *Studenten van de opleiding International Business leren presenteren, vergaderen interviewtechnieken, creatief denken, zakelijke schrijfvaardigheid en debatteren. Dat is van belang voor de managementfuncties met commerciële verantwoordelijkheden waarvoor ze opgeleid worden.*
- *Studenten Chemie leren voor hun experimenten en analyses onderzoeksvaardigheden, samenwerken en feedback geven, een projectplan maken, een onderzoeksrapport schrijven en een presentatie daarover verzorgen. Daarvoor wordt geen flankerend onderwijs gegeven.*

Zie de bijlage voor enkele uitgebreidere voorbeelden van contextrijke (schrijf) opdrachten in het hbo (en mbo).

Van studenten wordt verwacht dat ze instromen op niveau 3F van het referentiekader. Daarnaast kunnen er per opleiding talige startcompetenties worden opgesteld. Hiervoor kunnen de beschrijvingen van Talige startcompetenties Hoger Onderwijs (Bonset & De Vries, 2009) enig houvast geven. Maar omdat die nauwelijks ingaan op beroepscompetenties blijven de beschrijvingen nog erg algemeen (zie hoofdstuk 1). Het is aan de opleidingen om ervoor te zorgen dat het voor studenten duidelijk is aan welke taaleisen de opdrachten moeten voldoen.

Taalvaardigheid in het flankerend onderwijs

Bij sommige opleidingen zijn modules Nederlands/communicatie onderdeel van het flankerend onderwijs. Onderwerpen daarbij zijn bijvoorbeeld presenteren, gespreksvaardigheden, interviewtechnieken en rapporteren. Studenten oefenen deze vaardigheden vaak in de communicatielessen. Het is afhankelijk van de opleiding of met een boek of met eigen materiaal wordt gewerkt.

‘Op een zeker moment valt bij iedereen wel het kwartje over de spelling van d’s en t’s. Bij de een is dat eerder dan bij de ander. Dat betekent dat je heel vaak een kwartje moet opgooien om het te laten vallen.’

Docent hbo Nederlands/communicatie

Toetsen van taalvaardigheid

Wat kunnen aankomende studenten in het hbo verwachten van de manier waarop ze worden getoetst op hun schrijfvaardigheid en communicatievaardigheden? Het is niet makkelijk om een algemeen antwoord te geven op die vraag, omdat de praktijk van opleiding tot opleiding verschilt. Propedeusedocenten zijn zich er niet altijd van bewust dat ze bij toetsing uit moeten gaan van taalniveau 3F.

Steeds vaker wegen taalvaardigheden mee bij de beoordeling van beroepsproducten. Veel opleidingen werken met gedetailleerde beoordelingsformulieren of -modellen waarin naast de vakinhoudelijke component ook de taal wordt beoordeeld. Daardoor zijn de studenten beter op de hoogte van de eisen die aan hun werk worden gesteld. Ook hierin zijn er verschillen tussen en soms ook binnen opleidingen: van niet nakijken bij drie gesignaleerde fouten op de eerste pagina van een verslag tot uitgebreid feedback geven vanuit een brede visie op taal.

Overigens zijn goed kunnen schrijven en begrijpend lezen natuurlijk ook van belang om toetsen te kunnen maken. In het hoger beroepsonderwijs wordt namelijk veel schriftelijk getoetst. Daarnaast ligt in het hbo een grote nadruk op (zelf)reflectie.

Tekortschietende geletterdheid

Uit Cajot (2010), Berckmoes & Rombouts (2009) en De Haagse Hogeschool (2019) blijkt dat studenten moeite hebben met onder meer:

- *(Academische) woordenschat, complexe zinspatronen en verwijfs-, voegwoorden en signaalwoorden gebruiken en interpreteren;*
- *De juiste leesstrategieën toepassen, essentiële informatie in een tekst achterhalen*

- *en kritisch lezen;*
- *Teksten opbouwen en structureren en samenhang scheppen;*
- *Juiste toon hanteren;*
- *Een wetenschappelijke stijl hanteren;*
- *Correct spellen: (werkwoord)spelling, lidwoorden, voorzetsels, verbuiging, interpunctie;*
- *Verschillende bronnen integreren;*
- *Citeren, parafraseren, refereren en plagiaat voorkomen;*
- *Een revisieattitude ontwikkelen.*

‘Er zijn grote verschillen tussen opleidingen hoe zwaar het Nederlands meeweegt. Er zijn opleidingen die de studenten de toets teruggeven als er te veel spellingsfouten in staan. Dan wordt er ‘niet afgerond’ genoteerd en moet hij direct door naar de herkansingsronde.’

Docent hbo Nederlands/communicatie

Taalontwikkelen lesgeven (TOL)

Sommige (instituten van) hogescholen vragen alle docenten om taalontwikkelen les te geven. Daarbij houden docenten in hun lessen en met hun materialen rekening met het taalniveau van de studenten en bieden ze hun manieren aan om zelf hun taalvaardigheid te vergroten. Het vereist bijzondere aandacht om een vak te doceren en tegelijkertijd de ontwikkeling van de taal van de studenten te stimuleren en begeleiden (Van der Westen, 2006). Instellingen ondersteunen docenten dan ook met professionaliseringstrajecten.

Hulpmiddelen voor taalontwikkelen lesgeven

Kennispunt MBO Taal & Rekenen (www.taalenrekenenmbo.nl) heeft instrumenten ontwikkeld om bij alle vakken aandacht aan taal te geven. Hulpmiddelen voor taalgericht vakonderwijs in het hbo zijn te vinden bij www.slo.nl. Het uitgangspunt is dat taal, leren en denken onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. De website biedt docenten onder meer de Kijkwijzer (ondersteuning bij het gericht observeren en analyseren van taalgerichte vaklessen), algemene artikelen over taalgericht vakonderwijs en taalgerichte uitwerkingen per vak.

In vaklessen staat de vakinhoud voorop, maar daarover praten en schrijven studenten in vaktaal. Aandacht voor taal betekent dan dubbele winst: leerlingen begrijpen het vak beter en werken bovendien aan hun taalvaardigheid. Taalgericht vakonderwijs is contextrijk, vol interactie en met taalsteun (Hajer & Meestringa, 2007).

Meer over TOL

Mbo-, vo- en hbo-docenten die aan de slag willen met inclusief en taalontwikkellend lesgeven kunnen er meer over lezen in de handreiking Zin in TOL en de TOL-zine, een digitaal magazine, beide te vinden op www.aansluiting-vo-ho010.nl onder publicaties. De handreiking en het magazine zijn in 2019 gepubliceerd in het kader van het project 'Samen werken aan een betere aansluiting vo-ho' in de regio Rotterdam.

Taalbeleid komt op gang

Tussen en binnen hbo-instellingen zijn er grote verschillen, maar bij de meeste opleidingen is een start gemaakt met het formuleren van taalbeleid en de uitvoering daarvan. Sommige instellingen hebben daarvoor een taalcoördinator aangesteld. Enkele opleidingen vervullen een voortrekkersrol bij de ontwikkeling van taalbeleid, waarbij andere zich kunnen aansluiten zodat ze niet zelf het wiel hoeven uit te vinden.

De voortrekkers zijn nu bezig om taalbeleid onderdeel te maken van het curriculum. Op die manier krijgt taalvaardigheid tijdens de hele opleiding structurele aandacht, met waar nodig gerichte ondersteuning voor studenten. Het is de bedoeling dat studenten hun taalvaardigheid ontwikkelen door een leerlijn met niveau 3F als startniveau. Iedere opleiding stelt vast wat het niveau aan het einde van de propedeuse en de bachelor moet zijn.

Taalbeleid beantwoordt vragen als:

- Wat is het begin- en eindniveau voor Nederlands/communicatie?
- Hoe wordt het beginniveau getest?
- Hoe begeleidt de opleiding studenten naar een hoger niveau?
- Wanneer behalen de studenten het eindniveau en hoe is de aansluiting op het vervolg?
- Hoe ziet differentiatie in de klas eruit en wat betekent dat voor curriculum, toetsing en inzet van docenten Nederlands/communicatie én andere (vak)docenten?

Hoewel studenten ook zelf de verantwoordelijkheid dragen om aan hun eigen taalvaardigheid te werken, kunnen opleidingen er niet van uitgaan dat dat vanzelf gaat. Een inzichtelijke leerlijn taal kan het studenten makkelijker maken om zich op dit gebied te ontwikkelen. Studenten die extra aandacht voor taal nodig hebben, kunnen vaak keuzecursussen volgen. Hun taaldocent of studieloopbaancoach kan hierbij adviseren.

Beoordelingsmodellen voor vakopdrachten

Een van de instituten van Hogeschool Rotterdam met een voortrekkersrol geeft het taalbeleid als volgt vorm: opdrachten voor studenten worden gekoppeld aan de beschrijving van de taak in het referentiekader. Ook beoordelingsmodellen sluiten zoveel mogelijk aan bij de leerlijntaal. De ontwikkelde modellen zijn te verdelen in drie categorieën: inhoud, structuur en taalverzorging. Vakdocenten beoordelen de beroepsinhoud en

- *docenten Nederlands/communicatie het taalniveau. Feedback en feedforward moeten studenten inzicht geven in hun ontwikkeling en hen het belang laten inzien van werken aan hun eigen taalontwikkeling.*

Thomas More: professionele ontwikkelingslijn

Thomas More Hogeschool heeft voor de mbo-instromers een professionele ontwikkelingslijn voor de (academische) taalvaardigheid en studievaardigheden ontwikkeld en geïntegreerd in het opleidingstraject. De school bevordert een succesvolle (talige) doorstroom door regelmatig contact met de student te onderhouden en trainingen en workshops aan te bieden voor de ontwikkeling van professionele taalvaardigheden (zowel mondeling als schriftelijk). Docenten van verschillende disciplines werken intensief samen om waar mogelijk samenhangend onderwijs te bieden zodat taalvaardigheid in alle vakken wordt gestimuleerd.

Hogeschool Inholland: aanpak Taal

Bij Hogeschool Inholland zijn de opleidingen tot nu toe zelf verantwoordelijk voor eigen taalbeleid. De school heeft meegewerkt aan de publicatie *Vo-hbo: aan de slag met taalbeleid!*. Het centrale taalbeleid, onder meer geïnspireerd door die publicatie, is nog volop in ontwikkeling. Het valt onder het Studiesucces Centrum dat studenten ondersteunt op allerlei gebieden, waaronder studievaardigheden.

Taal heeft bij de hogeschool ook een plaats in de studiekeuzecheck. De daarvoor gebruikte NOA test bevat een speltoets en een toets taal- en tekstopbouw. De resultaten van deze twee toetsen worden uitgedrukt in een risicoscore. Bij een onvoldoende op de twee taalonderdelen is die hoog. Dat geeft aan dat taalachterstand een grote belemmering kan zijn om de studie goed af te ronden. Studieloopbaanbegeleiders en taaldocenten bekijken bij de start van de opleiding samen met studenten wat ze kunnen doen om een eventuele taalachterstand weg te werken. Daarvoor gebruiken verschillende opleidingen de modules ‘Hogeschooltaal’ of ‘Professionele Geletterdheid’.

Hogeschool Rotterdam: taalbeleid en taalexperimenten

Omdat elke opleiding van Hogeschool Rotterdam zelf verantwoordelijk is voor het eigen taalbeleid, zijn er grote verschillen in voortgang. Opleidingen hebben steun aan de hogeschoolbrede visie op taalontwikkeling en de eindtermen die binnen de hogeschool ontwikkeld zijn. Richtinggevend voor taalbeleid is de publicatie *Vo-hbo: aan de slag met taalbeleid!*.

WERKplaats Taal

In de WERKplaats Taal van Hogeschool Rotterdam experimenteren opleidingen sinds 2018 met het vormgeven van taalonderwijs dat functioneel is voor de studie en het latere beroep. De werkplaats richt zich vooral op de ontwikkeling van Nederlandse taalvaardigheid, maar heeft ook oog voor de meertalige context bij sommige opleidingen. Met de jaarlijkse conferentie Hard/t voor Taal en het bijbehorende e-zine worden de taalexperimenten gepresenteerd.

De hogeschool biedt verschillende diensten aan docenten en studenten voor het ondersteunen en begeleiden bij taalontwikkeling en het verbeteren van taalvaardigheid:

- Op het intranet is onder het kopje Taalassistent informatie te vinden over taalbeleid, ontwikkeling, -begeleiding, doorverwijzing en praktisch (les)materiaal. Door zo'n centraal punt ontstaan dwarsverbanden tussen opleidingen en kunnen studenten beter begeleid worden bij hun ontwikkeling van de vaardigheden schrijven, lezen, luisteren en spreken.
- Studentenwelzijn & Studiekeuze biedt een team van professionals en ervaringsdeskundige studenten (peercoaches) die studenten, docenten en medewerkers kunnen voorzien van inspiratie, advies, support en training. Studentenwelzijn & Studiekeuze zet ook in op taalondersteuning (bijvoorbeeld door peercoaches) en organiseert taalworkshops en -studieavonden.
- Voor hulp bij het ontwikkelen van taalonderwijs kunnen opleidingsteams terecht bij de afdeling Taal en Toelating. Opleidingen weten vaak zelf wel waar studenten het meest behoefte aan hebben. Ze kunnen daar bij deze afdeling instrumenten voor krijgen. De afdeling werkt ook samen met de opleiding door materiaal, expertise en ondersteuning te bieden, bijvoorbeeld door voor een opleiding doorlopende taalleerlijnen of een passender taalcurriculum te ontwikkelen of docenten te trainen in TOL.

Taalachterstanden signaleren in de studiekeuzecheck

In de competentietest van de studiekeuzecheck (zie hoofdstuk 3) komen ook talige hbo-competenties aan de orde:

Talige hbo-competenties

Competentie	Uitleg
Onderzoeken	Deze competentie zegt iets over de manier waarop iemand informatie over een probleem verzamelt en hoe iemand het probleem benadert.
Analyseren	Deze competentie zegt iets over de vaardigheid om overzicht te krijgen over informatie en die te begrijpen.

Mondeling communiceren	Deze competentie beschrijft of iemand ideeën en informatie op een duidelijke en begrijpelijke manier aan anderen kan overbrengen, hierbij rekening houdend met het begrips- en kennisniveau van de gesprekspartner(s).
Schriftelijk communiceren	Deze competentie zegt iets over de vaardigheid om op een heldere en begrijpelijke manier te schrijven, hierbij rekening houdend met het begrips- en kennisniveau van de lezer(s).

Bron: NOA Startmeterrapportage, 2015

De studiekeuzecheck biedt dus de gelegenheid om hiaten in talige competenties al voor het begin van de studie te signaleren. Intakers kunnen de potentiële studenten adviseren om die hiaten voor het begin van de opleiding of in het eerste jaar van de studie weg te werken.

‘Ik verwacht van alle studenten hetzelfde eindniveau. Het diploma stelt immers een eindniveau vast; daar is niet aan te tornen. Daarom moeten we extra tijd investeren in studenten die het moeilijk vinden. Dan moet wel de motivatie van die studenten goed zijn. Je kunt niet iedereen redden.’

Docent hbo Nederlands/communicatie

Bijspijkeren ‘voor de poort’

De Rotterdam Academy biedt in juli de Vakantieschool waar aankomende studenten zich onder meer kunnen bijspijkeren op het gebied van Nederlands (en direct de Basismodule Nederlands kunnen halen). De lessen kunnen offline en online gevolgd worden.

Nederlands is ook een van de vakken die studenten van de techniekopleidingen van Rotterdam Academy voor de poort kunnen volgen. Studenten kunnen op deze manier in tien weken in het voorjaar hun kennis oprissen en achterhalen of ze verschillende vakken voldoende beheersen. Aan het einde van de voorjaarslessen maken de studenten voor elk vak een formatieve toets.

Diagnostische taaltests

Veel opleidingen nemen direct na de start van de opleiding een diagnostische taaltest af om het startniveau te meten. Er is hiervoor geen landelijk of hogeschoolbreed vastgestelde toets. Een studierichting bepaalt zelf op welke aspecten van taalvaardigheid de nadruk ligt.

Testen

Hbo-opleidingen maken gebruik van verschillende testen, soms aangevuld met een ondersteuningsprogramma.

Een eigen taalvaardigheidstest

Sommige opleidingen hebben zelf een toets ontwikkeld om de taalvaardigheid van studenten te meten. Vaak is dat een meerkeuzetoets met onderdelen als spelling, grammatica, woordenschat, formulering en tekstopbouw. Het gaat hierbij doorgaans om niet-gevalideerde testen; opleidingen stellen zelf de normering en cesuur vast.

Test hbo-taalvaardigheid

Deze test die KU Leuven voor Hogeschool Rotterdam ontwikkelde meet taalkennis en taalstrategieën van studenten. De computertest bestaat uit 25 vragen over alineaoopbouw, begrijpend lezen, tekststructuur, woordenschat en vervoeging van de afgeleide vorm. Een student moet 60% van de vragen goed beantwoorden voor een positief advies over taalvaardigheid. Het is geen toets waarvoor studenten zakken of slagen, maar een lage score is een signaal dat er iets met de taalvaardigheid van de student aan de hand is en remediëring nodig is. Er blijkt samenhang te zijn tussen de resultaten op deze test en het latere studiesucces van de student (De Wachter e.a., 2013).

Schrijfo opdracht

Sommige opleidingen meten de schrijfvaardigheid van de student met een schrijfo opdracht (al dan niet naast een taaltest). Vaak heeft deze opdracht de vorm van een betoog of uiteenzetting met een maximaal aantal woorden of eisen aan het gebruik van bronnen. De opleiding bepaalt zelf de beoordelingsnorm, maar die is wel in lijn met het niveau dat de opleiding en het werkveld vereisen voor schrijfproducten in hun eerste studiejaar.

Hogeschooltaal

Hogeschooltaal is een digitaal programma voor hbo-studenten om te werken aan hun schrijfvaardigheid (werkwoordspelling, zinsstructuur, algemeen taalgebruik, spelling en doelgericht en stapsgewijs schrijven op hbo-niveau). Met het behalen van de toets komen studenten in aanmerking voor een 3F-certificaat. Het programma biedt ook een instaptoets die de studenten inzicht geeft in hun taalvaardigheid en aanwijzingen geeft om die te vergroten (www.hogeschooltaal.nl).

‘Het is belangrijk dat er echt wat gedaan wordt met een taaltoets. Het geeft een student duidelijkheid waar hij of zij nog aan moet werken.’

Student hbo Lerarenopleiding Engels

Taaladvies

Afhankelijk van het resultaat van een taaltest of schrijfofdracht kunnen studenten bij de meeste opleidingen een advies of verplichting krijgen om ondersteunende onderwijsmodules te volgen. Als het om een verplichting gaat, moeten ze die modules met een voldoende afsluiten voor het behalen van de propedeuse. Ook in dit geval vullen opleidingen remediëring zelf in.

Taaladvies

Op het Instituut voor Gezondheidszorg van Hogeschool Rotterdam krijgen alle studenten een taaladvies op basis van hun resultaten op de test hbo-taalvaardigheid en de schrijfofdracht. Als de test hbo-taalvaardigheid uitwijst dat studenten het gewenste ingangsniveau van de opleiding niet halen, krijgen ze het advies ondersteunend onderwijs (uit het hogeschoolbrede aanbod) te volgen. Als ze ook de schrijfofdracht onvoldoende hebben gemaakt, zijn ze verplicht een door het instituut aangeboden cursus Nederlands te volgen.

Talige ondersteuning door studieloopbaancoaches en peercoaches

Ook studieloopbaancoaches hebben een rol bij de taalondersteuning van de student. De coach is de aangewezen persoon om een eventuele taalachterstand met de student te bespreken. Samen onderzoeken ze dan hoe de student de achterstand weg kan werken. De coach kan een student eventueel doorverwijzen naar een peercoach, ondersteunend onderwijs of een decaan.

Taalaanbod van ondersteunend onderwijs

Hogescholen bieden diverse ondersteunende (keuze)vakken aan waarmee studenten hun academische taalvaardigheid of schrijfvaardigheid kunnen verbeteren. Ook zijn er soms ondersteuningsprogramma's voor studenten die Nederlands als tweede taal hebben.

Dyslexievoorzieningen

Voor studenten met een dyslexieverklaring zijn voorzieningen zoals verlenging van de tentamentijd, een aangepast rooster, spreiding van modules en tentamens of een flexibele tentamenvorm. In een onderwijsovereenkomst legt bijvoorbeeld een coördinator studentzaken vast welke voorzieningen een student krijgt. Ook hebben sommige hogescholen een helpdesk dyslexie waar studenten (kosteloos) met individuele vragen terecht kunnen bij experts.

Studenten kunnen al bij aanmelding voor een hbo-opleiding in het landelijke inschrijfsysteem Studielink opgeven dat ze dyslexie hebben. Ze krijgen dan door de hogeschool informatie toegestuurd over studeren met een beperking. Studenten (en ouders) kunnen ook voor aanvang van de studie contact opnemen met de hogeschooldecaan.

Mediatheek en taalcentra

Mediatheken van hogescholen bieden vaak ondersteuningsmogelijkheden aan, zoals een vragenuur of inloopspreekuur voor studenten en medewerkers met vragen over het omgaan met (informatie)bronnen. Ook kunnen studenten vaak terecht bij een instituuts- of opleidingsbreed studiesuccescentrum, taalpunt of taalcentrum voor individuele begeleiding of workshops.

Hoofdstuk 5

Aanbevelingen voor een doorlopende leerlijn taalvaardigheid

Wat kunnen het middelbaar en hoger beroepsonderwijs samen doen om te zorgen voor een doorlopende leerlijn Nederlands? Bewustwording alleen is natuurlijk nog niet genoeg om dat probleem aan te pakken. Dit hoofdstuk geeft aanbevelingen om de gesignaleerde knelpunten aan te pakken en benoemt de eerste stappen die onderwijsinstellingen in de regio Rotterdam dit jaar gaan zetten.

De vier voorgaande hoofdstukken gaven een goed beeld van taalvaardigheidsonderwijs en taalbeleid in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs:

- Onderzoek en praktijk wijzen uit dat mbo-studenten de overstap naar het hbo nog vaak (te) groot vinden. Het gebrek aan een goede taalbeheersing kan daarbij een rol spelen. Aandacht voor vakinhoudelijke aansluiting en vaardigheden blijken cruciaal voor het studiesucces van de student. Daarnaast is het belangrijk dat mbo-studenten weten wat er in het hbo van hen verwacht wordt op het gebied van (taal)vaardigheden.
- In het mbo is Nederlands een generiek vak, met name gericht op de algemene taalvaardigheden spreken, gesprekken voeren, schrijven, lezen en luisteren. De meeste mbo-instellingen hebben een taalbeleidsplan dat zich vooral richt op veel voorkomende taalproblemen bij studenten en de aanpak daarvan. In het mbo is het inmiddels wel het streven taal een grotere rol te geven in de beroepsspecifieke vakken, meer aandacht te besteden aan lezen en om meer taalontwikkelen les te geven.
- Mbo-instromers blijken vaak moeite te hebben met de lengte en abstractie van teksten die ze moeten lezen. In het generieke keuzedeel Voorbereiding hbo is nog niet altijd expliciet aandacht voor taalvaardigheid, maar het biedt daarvoor wel mogelijkheden.
- In het hbo wordt taalvaardigheid meestal geïntegreerd aangeboden. De meeste opleidingen hebben een start gemaakt met de formulering en/of uitvoering van taalbeleid, maar dat is vaak uitsluitend gericht op het beginniveau (3F) en niet op het bereiken van een hoger eindniveau (4F). Ook is er in het hbo onvoldoende kennis over de manier waarop taalvaardigheid in het mbo vorm krijgt en getoetst wordt. Taalinterventies gebeuren nog vaak ad hoc en er is geen monitoring van de taalontwikkeling van studenten. Ook in het hbo kan kennis van en professionalisering in taalontwikkelen lesgeven bijdragen aan de taalbeheersing van studenten.

De conclusie is dat drie factoren een doorlopende leerlijn belemmeren: inadequaat taalbeleid, te weinig kennisdeling bij onderwijsinstellingen en gebrek aan talige (studie) vaardigheden bij studenten.

5.1 Aanbevelingen

Om de drie gesignaleerde knelpunten aan te pakken doet de werkgroep doorlopende leerlijn taal mbo-hbo de volgende aanbevelingen:

1. Versterk het taalbeleid

Laat alle mbo- en hbo-instellingen taalbeleid formuleren dat in ieder geval ingaat op lezen en schrijven op het gewenste niveau en op taalontwikkelen lesgeven.

- ✓ **Mbo** Trek het taalvaardigheidsonderwijs breder en integreer taalvaardigheid in de beroepsspecifieke vakken. Taalvaardigheid wordt er nu nog te veel als losstaand vak ingezet.
- ✓ **Mbo** Formuleer een taalbeleid waarin structureel aandacht is voor de taalontwikkeling, onder meer gericht op eventuele doorstroom naar (verwante) hbo-opleidingen. Taalbeleid richt zich nu nog alleen op veelvoorkomende taalproblemen bij studenten en de aanpak daarvan.
- ✓ **Hbo** Formuleer ook taalbeleid voor het bereiken van een hoger eindniveau. Het taalbeleid beperkt zich nu nog bijna helemaal tot het beginniveau, de taalvaardigheid bij de start.
- ✓ **Mbo-hbo** Maak de professionalisering van docenten in taalontwikkelen lesgeven een vast onderdeel van het taalbeleid. Er wordt nog onvoldoende aandacht besteed aan de rol van taal in beroepsspecifieke vakken. Taalontwikkelen lesgeven kan hier een uitkomst bieden. Daarbij is iedere docent taalbewust en geeft les volgens de principes van context, interactie en taalsteun. Ook besteedt taalontwikkelen lesgeven aandacht aan de ontwikkeling die studenten moeten doormaken in hun taalgebruik: van het dagelijkse taalgebruik thuis en op straat naar het cognitieve taalgebruik op school en in het werkveld.
- ✓ **Mbo-hbo** Geef les vanuit een positieve psychologie: pedagogiek en didactiek die de nadruk legt op wat studenten al kunnen in plaats van wat ze nog niet beheersen. Studenten zijn vaak onzeker over hun taalvaardigheid. Docenten kunnen ze laten zien dat ze taalvaardig worden kunnen leren. Een ontwikkelingsgerichte benadering met hoge verwachtingen, oog voor wat goed gaat en feedforward geeft studenten vertrouwen en aanknopingspunten voor verdere ontwikkeling.

2. Stimuleer kennisdeling

Zorg voor structurele kennisuitwisseling over taal, binnen en tussen instellingen. Er is nog onvoldoende bekend bij mbo-docenten wat er in het hbo nu precies van studenten gevraagd wordt op het gebied van taal en in welke studiefase welk taalniveau en welke taalvaardigheden nodig zijn. Omgekeerd is het voor hbo-taaldocenten ook niet altijd duidelijk wat en hoe er in het mbo op niveau 4 geleerd en geëxamineerd wordt. Soms is het startniveau 3F voor taal onbekend.

- ✓ **Mbo-hbo** Vorm een professionele leergemeenschap van taal- en communicatiedocenten mbo 4 en hbo met periodieke (online) bijeenkomsten om kennis en ervaring uit te wisselen en verbeterlagen in de aansluiting te maken.
- ✓ **Mbo-hbo** Maak taalniveaus inzichtelijk voor studenten. Mbo 4-studenten moeten voldoen aan het referentieniveau 3F en hbo-studenten werken vaak toe naar eindniveau 4F. Het is de vraag of ze altijd voldoende weten wat dit niveau voor de diverse vaardigheden inhoudt. Met goede uitleg worden ze taalbewuster. Als ze hun mogelijkheden, beperkingen en talenten kennen en weten welke maatstaf voor hen geldt, gaan ze wellicht beter hun best doen om het vereiste taalniveau te halen.
- ✓ **Mbo-hbo** Neem taal mee in de beoordeling van studieopdrachten (stageverslagen, uitwerkingen van projectopdrachten, plannen en rapportages). Nu wordt taal meestal niet beoordeeld of van feedback voorzien. Daardoor blijft Nederlands een soort bijvak. Docenten Nederlands kunnen dat aan vakdocenten leren. Dan wordt taal ook belangrijk bij beroepsvakken en burgerschap (mbo).

3. Besteed meer aandacht aan talige (studie)vaardigheden

Stimuleer structureel de ontwikkeling van de talige (studie)vaardigheden lezen, samenvatten, parafraseren, schrijven en woordenschat.

Lezen

- ✓ **Mbo** Doe - zeker in de eerste drie leerjaren - aan leesbevordering, bijvoorbeeld met leesprojecten ('Heel Zadkine Leest'). Mbo-studenten lezen in het algemeen weinig (van papier). Onder meer doordat de meeste opleidingen niet werken met een literatuurlijst voor fictie, non-fictie of vakliteratuur. Leesbereidheid en leesvaardigheid zijn hierdoor vaak eigenlijk te zwak voor de gevolgde opleiding.

Leesmotivatie draagt sterk bij aan leesresultaten en schoolsucces (www.nro.nl). Door lezen bij studenten te stimuleren vergroten ze hun woordenschat en spanningsboog (noodzakelijk bij het lezen van langere teksten). Opleidingen moeten ruimte zoeken in hun curriculum voor (vrij) lezen.

Suggesties voor leesbevordering zijn onder andere te vinden via de websites van Stichting lezen en Lezen in het vmbo. Hoewel de laatste site van Stichting lezen en SLO zich richt op het vmbo, zijn de materialen ook bruikbaar voor het mbo.

- ✓ **Mbo-hbo** Besteed aandacht aan leesstrategieën, met een zorgvuldige selectie en dosering van studiemateriaal. Ongemotiveerde, zwakke lezers blijven zonder goede succesvolle interventies in het begin van de opleiding achter (Hedges & Gable, 2014). Daarom moet er in het programma de eerst drie leerjaren van

het mbo en in de propedeuse van het hbo ruimte zijn voor didactiek rondom leesstrategieën en woordenschatonderwijs. Er zijn verschillende publicaties over dit onderwerp, bijvoorbeeld over leesstrategieën via modeling.

De website [Lezen in het vmbo](#) geeft ook informatie over leesstrategieën en praktijkvoorbeelden. Voor verdiepende theorie en oefeningen voor leesstrategieën is de website van Cambiumed een aanrader. Met de video's van Arnoud Kuijpers kunnen studenten de theorie in eigen tempo tot zich nemen (flipping the classroom).

Samenvatten

Laat studenten oefenen door (beroepsgerelateerde) artikelen samen te vatten.

- ✓ **Mbo-hbo** In het hbo moeten studenten snel leren om overzicht te krijgen over grote hoeveelheden studiestof om die voor zichzelf toegankelijk te maken. Ter voorbereiding daarop zou in het mbo meer geoefend kunnen worden met samenvatten. Bijvoorbeeld door voor examens beroepsgerelateerde teksten te construeren die studenten kunnen samenvatten. In het hbo kan samenvatten een plaats krijgen in programma's voor de eerste honderd dagen.

Parafraseren

Leer studenten parafraseren.

- ✓ **Mbo-hbo** Veel studenten zijn gewend informatie te knippen en te plakken en zijn dus onvoldoende vaardig in het omzetten in eigen woorden of het verantwoorden van hun bronnen. Het aanleren van academisch taalgebruik is voor goede taalbeheersers uit het mbo een minder grote stap dan voor degenen die nog moeite hebben met het 3F-niveau. Daarom is het aan te raden om mbo-studenten te leren parafraseren. Dat kan goed geëxamineerd worden met een examen gesprekken voeren of een schrijfexamen. Het hbo zou parafraseren moeten opnemen in programma's voor de eerste honderd dagen.

Schrijven

Besteed aandacht aan het schrijfproces.

- ✓ **Hbo** Maak een taalgids per opleiding die de student helpt om te bepalen wat er van hem verwacht wordt op het gebied van taal (bij sommige opleidingen maakt ook Engels daar deel van uit).
- ✓ **Mbo-hbo** Neem mbo-studenten (bijvoorbeeld via modeling) helemaal mee in het schrijfproces, bij voorkeur aan de hand van schrijfproducten die relevant zijn voor hun opleiding zoals sollicitatie- of motivatiebrieven, wervende e-mails, stageverslagen, adviezen of ondernemingsplannen. Beoordeel eventueel de tussenproducten. Het hbo kan hetzelfde doen in programma's voor de eerste honderd dagen.

Woordenschat

Help studenten hun woordenschat uitbreiden.

- ✓ **Mbo-hbo** Een grote woordenschat en strategieën om die woordenschat uit te breiden zijn van wezenlijk belang voor het leerproces én voor studiesucces. Een klein vocabulaire bemoeilijkt en vertraagt het lezen van studieboeken en vaak ook het schrijven (www.expertisepuntlob.nl). Help studenten daarom bij het uitbreiden van hun vocabulaire door ze een woorddossier te laten bijhouden. Besteed in de lessen veel aandacht aan het aanleren van woordleerstrategieën. En stimuleer mbo-studenten die willen doorstromen maar ook hbo-studenten om veel te lezen.

5.2 Acties voor het komende jaar

Het is niet doenlijk om alle aanbevelingen ineens op te pakken. Maar de volgende organisaties, afdelingen en samenwerkingsverbanden gaan wel slagvaardig een begin maken met het regionaal uitvoeren van de adviezen: Regionaal taalplatform mbo-hbo, samenwerkingsverband vo-ho, afdeling Onderwijs & Kwaliteit van Albeda, Albeda Academie, STC Group, afdeling Onderwijs & Kwaliteit Zadkine, platform taalcoördinatoren Zadkine, Thomas More Hogeschool, Hogeschool Inholland en WERKplaats Taal, afdeling Taal en Toelating, HR Academie, Rotterdam Academy (alle vier onderdeel van Hogeschool Rotterdam). Samen zullen ze het komende jaar de volgende vijf acties stimuleren:

1. Taalbeleid formuleren

De onderwijsinstellingen geven het taalbeleid vorm op basis van een visie op taal, besteden daarbij speciale aandacht aan de aansluiting op vervolg- (mbo) en toeleverend onderwijs (hbo) en borgen het beleid in de opleidingen.

2. Zorgen voor structurele kennisuitwisseling tussen mbo en hbo

De docenten wisselen in leergemeenschappen rondom domeinen kennis over taal uit.

3. Taalontwikkelen lesgeven

De onderwijsinstellingen integreren taalontwikkelen lesgeven in het onderwijs en professionaliseren docenten in TOL.

4. Onderzoek doen

De onderwijsinstellingen brengen de taalkloof beter in kaart bij verwante domeinen, om zo grip te krijgen op werkzame ingrepen.

5. Taalvaardigheid opnemen in programma's vlak voor en na de poort

De onderwijsinstellingen versoepelen de overgang van mbo naar hbo door taal-

vaardigheid op te nemen in het keuzedeel Voorbereiding hbo (mbo) en het eerstehonderdagenonderwijs (hbo).

Met deze acties zijn de eerste verbeteringen in de aansluiting van mbo op hbo te realiseren om het studiesucces van doorstroomstudenten te bevorderen.

Bijlage

Voorbeelden van contextrijke opdrachten Nederlands

Het mbo en hbo proberen opdrachten contextrijk te maken, wat inhoudt dat ze aansluiten op de toekomstige beroepspraktijk van studenten. Voor het vak Nederlands betekent dat bijvoorbeeld dat schriftelijke taalvaardigheid wordt getoetst door studenten teksten te laten schrijven die bij hun beroep horen. Hier volgen twee voorbeelden van opdrachten uit het mbo en drie voorbeelden van opdrachten uit het hbo.

Voorbeelden uit het mbo

1. Schrijfopdracht mbo: bouwplan en betoog (Techniek College Rotterdam)

De volgende opdrachten op 3F-niveau zijn gemaakt door studenten mbo niveau 4 van het Techniek College Rotterdam, maar ze zijn ook bruikbaar bij andere opleidingen.

Situatie

Sinds de coronacrisis is er door het kabinet altijd van uitgegaan dat de volksgezondheid op nummer 1 staat en dat door de lockdown er minder mensen op de ic's van ziekenhuizen terecht zouden komen. Vooral ouderen en zogenaamde kwetsbare mensen zouden hier het meest aan hebben. Nu we van een crisissituatie naar een herstelfase gaan is er aandacht voor jongeren. In de persconferentie van 19 mei deed minister-president Rutte een oproep aan jongeren om mee te denken hoe deze herstelfase voor hen het best in te vullen is.

Opdracht 1A: Schrijf een bouwplan voor een betoog: hoe kunnen jongeren omgaan met de coronacrisis?

Lees de bijgevoegde teksten (deze teksten zijn hier niet toegevoegd, maar het gaat om onder meer (delen van) uitspraken tijdens de persconferentie, reacties van FNV jong, Kindertelefoon en een pedagoog die deel uitmaakte van de werkgroep Sociale Impact Corona en ingezonden brieven. Maak op basis hiervan een bouwplan voor een betoog met de titel: Hoe kunnen jongeren omgaan met de coronacrisis? Geef je mening over hoe jij kan meedenken en mogelijke oplossingen kunt geven voor de onderwerpen school/studie/bpv, werk en de vrijheid om te sporten, uit te gaan en reizen. Gebruik vier argumenten uit de tekst. Bedenk zelf drie nieuwe argumenten en geef twee tegenargumenten. De tegenargumenten mogen uit de tekst komen maar je mag ze ook zelf bedenken.

Opdracht 1B: Schrijf een betoog: hoe kunnen jongeren omgaan met de coronacrisis? Schrijf een betoog op basis van de bijgevoegde teksten en je bouwplan. Schrijf 500-700 woorden. De titel van je betoog luidt: Hoe kunnen jongeren omgaan met de coronacrisis? Geef je mening over hoe jij mee kan denken en mogelijke oplossingen kunt geven voor de onderwerpen school/studie/bpv, werk en de vrijheid om te sporten, uit te gaan en reizen. Gebruik vier argumenten uit de tekst. Bedenk zelf drie nieuwe argumenten en geef twee tegenargumenten. De tegenargumenten mogen uit de tekst komen maar je mag ze ook zelf bedenken. Het doel van dit betoog is om lezers te informeren en te overtuigen.

2. Generieke schrijfoopdracht mbo: betogend artikel en uitnodiging (Pedagogisch Medewerker/Onderwijsassistent)

De volgende twee opdrachten op 3F-niveau (uit de methode NuNederlands) zijn gemaakt door studenten van de opleiding Pedagogisch Medewerker/Onderwijsassistent, maar ze zijn ook bruikbaar bij andere opleidingen.

Situatie

In het studentenmagazine van je opleiding staat elke maand een artikel over ontwikkelingen in het vakgebied. Binnenkort is het onderwerp fysieke winkels en webshops. Online winkelen is namelijk niet meer weg te denken uit de samenleving, maar tegelijkertijd willen mensen ook nog steeds de voordelen van het bezoek aan een fysieke winkel. Je besluit een betogend artikel te schrijven over dit onderwerp om je medestudenten aan het denken te zetten. Je kunt eventueel gebruikmaken van de grafieken op de volgende pagina (die zijn niet opgenomen in deze publicatie) om op ideeën te komen.

Opdracht 1A: betogend artikel

Schrijf voor het magazine een betogend artikel over dit onderwerp om je medestudenten aan het denken te zetten. Gebruik minimaal 400 en maximaal 600 woorden. In jouw tekst moeten de volgende punten aan de orde komen:

- Introduceer het onderwerp.
- Geef je mening over het onderwerp.
- Geef ten minste twee argumenten voor je mening. Verduidelijk met voorbeelden.
- Noem ook een argument tegen jouw mening en weerleg dat.
- Sluit af met een samenvatting of conclusie.

Maak eerst het schrijfplan en zorg voor: een passende titel, de juiste indeling en een goede lay-out.

Opdracht 1B: e-mail aan studenten en docenten

Situatie

Je artikel is gepubliceerd in het studentenmagazine. Je merkt dat je medestudenten verschillende meningen hebben over het onderwerp. Je decaan organiseert daarom

in de kantine een middag waarop twee gastsprekers met elkaar in gesprek gaan: de heer Teurlings, voorzitter van het bestuur van Stichting Webshop Keurmerk en mevrouw Gerritse, directeur van de Nederlandse Raad Winkelcentra. Na het gesprek is er gelegenheid om vragen te stellen en te discussiëren. Je verstuurt per e-mail de uitnodiging met daarin ook de invulling van de middag.

Opdracht

Schrijf de e-mail aan studenten en docenten. Nodig hen uit voor de discussiemiddag. Beperkt aantal plaatsen. Vraag of ze hun aanwezigheid vóór 1 oktober per e-mail doorgeven. Maak eerst het schrijfplan.

Zorg voor een goede opbouw en de juiste lay-out van je e-mail. Let op: je hoeft het e-mailadres en onderwerp niet te noteren. Die informatie is automatisch ingevuld.

Voorbeelden uit het hbo

1. Project Wijn, productie & analyse (opleiding Chemie van Hogeschool Rotterdam)

Wijn, productie & analyse is het tweede project in de opleiding Chemie. In dit project leren studenten zelfstandig een onderzoek te doen op verzoek van een fictieve opdrachtgever. Dat is Vereniging De Wilde Druif die wijn wil gaan produceren en advies vraagt over wijnproductie, kwaliteitscontrole en wettelijke normen en praktische en financiële haalbaarheid van het plan. De vereniging wil hierover een schriftelijk rapport (groepsverslag) krijgen en ondertussen wekelijks bijgepraat worden over de voortgang (tutorbijeenkomst). Hierbij stelt de tutor zich op als vertegenwoordiger van de vereniging.

Studenten maken in een groep een projectwerkplan met de plannen van aanpak van de verschillende analytische bepalingen en presenteren dat. Na goedkeuring daarvan krijgen ze toegang tot de practica om de analyses van de wijnen uit te voeren, zoals suiker- en sulfietbepaling. Ze moeten de theoretische achtergronden grondig uitspitten en ronden het project af met een individueel zelfreflectieverslag en een groepsverslag.

Tijdens het project krijgen studenten flankerende colleges over de verschillende analyses. De voortgang en onderzoekaspecten komen aan de orde tijdens de tutorbijeenkomsten. Waar nodig krijgen ze bij het maken van het werkplan en het groepsverslag begeleiding in de vorm van gesprekken over de ingeleverde tussenproducten, de verkregen data en interpretatie daarvan.

2. Beroepsopdracht Argumenteren in een reactie op zienswijze (opleidingen HBO-Rechten en Sociaal Juridische Dienstverlening Hogeschool Inholland)

In het tweede blok van het eerste jaar krijgen studenten HBO-Rechten en Sociaal

Juridische Dienstverlening lessen in bestuurskunde, bestuursrecht en argumenteren. Die vormen de voorbereiding voor het schrijven van een reactie op een zienswijze: een brief van de jurist als reactie op de zienswijze van een belanghebbende bij een ontwerpbesluit. Dat kan bijvoorbeeld de vestiging van een bordeel of een coffeeshop zijn.

In deze beroepsopdracht laten studenten zien hoe ze de relevante kennis van bestuurskunde en bestuursrecht kunnen toepassen. Daarbij worden studenten ook beoordeeld op hun schrijfvaardigheid en hun vermogen om argumenten op een logische en overtuigende manier te ordenen. In de lessen bestuurskunde en bestuursrecht wordt vooral kennis aangeboden, bij het vak argumenteren gaat de student aan de slag met de toegewezen casus. Daarbij leren de studenten parafraseren: het omzetten van de vaak lastige juridische taal in begrijpelijk Nederlands.

Omdat het een van de eerste keren is dat studenten zelfstandig onderzoek moeten doen en een individueel schrijfproduct moeten opleveren, geven de docenten nog veel instructie: voorbeelden van zienswijzen en reacties op zienswijzen, een stappenplan en feedback op conceptversies tijdens de lessen. Studenten ervaren deze opdracht meestal als uitdagend en zinvol, ook doordat de situaties realistisch zijn.

3. Observatieverslag van een logopedische behandeling (opleiding Logopedie van Hogeschool Rotterdam)

In het eerste jaar van de opleiding Logopedie doen studenten hun eerste stage-ervaring op in de logopedische praktijk. Na afloop moeten de studenten een observatieverslag inleveren. Dat verslag heeft de volgende structuur:

Inleiding

Beschrijf de situatie zoals deze was gedurende je observatie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan: In welke ruimte was je? Welke personen zijn aanwezig (anonimiseren)? Hoe zitten de personen ten opzichte van elkaar?

Observatie behandeling

Beschrijf hier zo objectief mogelijk de uitgevoerde handeling van de logopedist waarin hij/zij de geobserveerde rol uitvoert. Noem daarbij ook de interactie die mogelijk plaatsvindt.

Reflectie

Beschrijf in je eigen woorden wat je geleerd hebt van het observeren zelf en van het verwoorden daarvan in het observatieverslag. Gebruik hiervoor de reflectie van Korthagen:

Fase 1	Handelen	Wat wilde ik bereiken? Waar wilde ik op letten? Wat wilde ik uitproberen?
Fase 2	Terugblikken op het handelen: Wat gebeurde er concreet?	Wat wilde ik? Wat deed ik? Wat dacht ik? Wat voelde ik?
Fase 3	Bewust worden van essentiële aspecten	Hoe hangen de antwoorden op de vorige vragen met elkaar samen? Wat is daarbij de invloed van de context/de school als geheel? Wat betekent dit nu voor mij? Wat is het probleem (of de positieve ontdekking)?
Fase 4	Formuleren van alternatieven	Welke alternatieven zie ik? Welke voor- en nadelen hebben die? Wat neem ik nu mee voor de volgende keer?

Bronvermelding

- ROC Albeda College (2019). *Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2018, bouwsteen studiesucces Instellingsrapportage*.
- Berckmoes, D., & Robouts, H. (2009). Taalondersteuning academisch Nederlands in de praktijk. Het taalmoniterraat op de universiteit Antwerpen. In J. Graus, P. Rooijackers, & W. Van der Westen, *Levende talen. Taal centraal: taalbeleid in het Nederlandse en Vlaamse onderwijs* (pp. 54-59). Bussum: Levende Talen.
- Bonset, H; De Vries, H. (2009). *Talige startcompetenties Hoger Onderwijs*. Enschede: Stichting Leerplan Ontwikkeling.
- Bormans, R., Bajwa, M., Van Braam, E., & Dekker, I. (2015). *Kwaliteit voor de klas*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- Cajot, G. (2010) *Ben ik veranderd met -d of -t?* Het Taalbureau van het Departement lerarenopleiding van de Katholieke Hogeschool Limburg. *Tijdschrift Taal*, 2(3), 61-65.
- Curriculum.nu. (2019), *Leergebied Nederlands. Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Nederlands*.
- De Haagse Hogeschool, Taalexpertisecentrum. (2019). *Taalvaardigheid en studiesucces bij De Haagse Hogeschool*.
- De Wachter, L. & Heeren, J. (2013). Een taaltest als signaal. De ontwikkeling en implementatie van een strategische taalvaardigheidstoets. *Levende Talen Tijdschrift*, 1 (14), 19-27.
- Grijpstra, D., Boole, H. & Driessen, T. (2019). *Belemmeringen Leven Lang Ontwikkelen*. Zoetermeer: Onderzoeksbureau Panteia.
- Groot, A., Houtkoop, W., Steehouder, P., & Buisman, M. (2015). *Taalniveaus op het mbo. De leesvaardigheid van Nederlandse mbo'ers in (inter)nationaal perspectief*. 's Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Hajer, M. & Meestringa, T. (2007). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Hedges, J.L., & Gable, R. (2014) The relationship of reading motivation and self-efficacy. Paper presented at the 45th annual meeting of the northeastern Educational Research Association, Trumbull, CT, October 23, 2014.
- Hogeschool Rotterdam, afdeling Beleidsonderzoek. (2019). *100 dagen HR*.
- Hogeschool Rotterdam, afdeling Beleidsonderzoek. (2020). *100 dagen HR*.
- Hogeschool Rotterdam, afdeling BMI. (2014). *Rapportage Startmonitor*.
- Huysmans, R. (2010) *Taalbeleid. Kadernotitie Hogeschool Rotterdam*. Rotterdam: Afdeling Studievoorbereiding, Hogeschool Rotterdam.
- ILT KU Leuven. (2015). *Rapport test hbo taalvaardigheid (interne rapportage t.b.v. Hogeschool Rotterdam)*.

- Inspectie van het onderwijs. (2018). *De Staat van het Onderwijs 2016-2017*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs. (2020). *De Staat van het Onderwijs 2020*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Klatter, E.B., Visser, K., Theeuwes S., Wassenaar, T. & Van Veen, T. (2019). *Grip op studiesucces. Adviesrapport Studiesucces*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Meijerink, H.P. (2009). *Referentiekader Taal en Rekenen*. Enschede: Doorlopende leerlijnen taal en rekenen.
- NRO Kennisrotonde (2017). *Wat zijn kenmerken van de mbo-populatie en presteren deze studenten beter wanneer de onderwijsaanpak wordt afgestemd op die kenmerken?* (KR.255). Den Haag: NRO, Kennisrotonde. Zie <https://www.nro.nl/wpcontent/uploads/2017/12/255-antwoord-kenmerken-mbo-leerlingen.pdf>.
- Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. (2015). *Vaart met taalvaardigheid Nederlands in het hoger onderwijs*. Den Haag: Nederlandse taalunie.
- ResearchNed (in opdracht van Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs) (2018). *Jobmonitor 2018*. Nijmegen: Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs.
- Van der Heuij, K., Huysmans, R., Van Ree, E., Westheim, I., Wertenbroek, E. (2018). *Vo-hbo: aan de slag met taalbeleid. Naar een succesvol taalbeleid vo -hbo in de regio Rotterdam*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Van der Neut, E., Gortemaker, M.W., Kempen, M. & Lammerdin, M. (2019). *Eindniveau Taalvaardigheid. Raamwerk voor bacheloropleidingen*. Rotterdam: Taal en Studiesucces, Hogeschool Rotterdam.
- Van der Putten, C. (2015). *Zorgen goede taalvaardigheden voor betere studieresultaten? De voorspellende waarde van de Taaltoets Nederlands (B2) op studiesucces*. Amsterdam: Rotterdam Academy/Vrije Universiteit.
- Van der Westen, W. (2006). *Maatregelen die fruit brengen! Een integrale aanpak van taalontwikkeling in een hogere beroepsopleiding*. In D. Ebbers (red.), *Retoriek en praktijk van het moedertaalonderwijs. Een selectie uit de negentiende Conferentie Het Schoolvak Nederlands* (pp. 115-123). Gent: Academia Press.
- Van Engen, N. & Christoffels. I. (2017). *Kenmerken mbo-leerlingen*. Den Haag: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Zie www.nro.nl/wp-content/uploads/2017/12/255-antwoord-kenmerken-mbo-leerlingen.pdf
- Hogeschool Rotterdam, Concernstaf (2019). *Trendonderzoek Studiesucces 2019*

Geraadpleegde websites in de periode maart-juni 2020

docplayer.nl/17645489-Service-document-keuzedeel-voorbereiding-hbo-rijnmond-drechtsteden.html

inholland-rotterdam.instantmagazine.com/tol-zine/tol-zine

slo.nl/thema/meer/taalgericht-vakonderwijs

www.cambiumned.nl/theorie/schrijven-en-spreken/lezen/leesstrategie/

www.doorstroomprogrammarotterdam.nl

www.doorstroomprogrammarotterdam.nl/over-het-doorstroomprogramma/
www.examenbladmbo.nl/examen/nederlandse-taal-3f/2019-2020
www.examenbladmbo.nl/syllabus/handreiking-nederlandse-taal-2f-en/2019-2020/f=/handreiking_taal_2f-3f_mbo.pdf
www.examengidsmbo.nl/examengids-mbo/quickscan
www.expertisepuntlob.nl/xdbfile/5222/948/pv_34_1_info_2016_advies_taal_in_de_voorbereiding_op_hbo.pdf
www.hogeschoolrotterdam.nl/hogeschool/over-ons/strategische-koers/acht-werkplaatsen/werkplaats-2-taal
www.hogeschooltaal.nl
www.lezen.nl/nl/leesbevordering-in-de-praktijk
www.lezeninhetvmbonl
www.lob-cv.nl
www.mboraad.nl/het-mbo/soorten-onderwijs
www.mboraad.nl/themas/doorstroom-mbo-hbo
www.nlqf.nl/nlqf-niveaus
www.noordhoff.nl
www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/12/Roel-van-Steensel-Reviewstudie_Effecten-van-leesmotivatie-interventies.pdf
www.onderwijsincijfers.nl
www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/studenten-mbo/aantallen-studenten-mbo
www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020
www.rotterdam.nl/nieuws/onderwijs-in-de-lift/Bijlage-2.-Staat-van-het-Rotterdams-onderwijs-2017.pdf
www.s-bb.nl/onderwijs/kwalificeren-en-examineren/kwalificatiedossiers
www.studiekeuze123.nl/opleidingen
www.taalenrekenenmbo.nl
www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/arbeidsmarkt-bovenaan-agenda-hogescholen
www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/covenant-doorstroom-mbo-hbo-mooie-volgende-stap-in-verbetering-aansluiting
www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/instroom-inschrijvingen-en-diploma-s
www.youtube.com/watch?v=15GySyrXDo4

Mbo-hbo: dat is andere taal!

Student: 'De tentamens haalde ik, maar de opdrachten en verslagen bleven onvoldoende.'

Docent: 'Een student bereikt niet vanzelf het hbo-niveau, dus daar zullen wij ze als vakdocenten bij moeten begeleiden.'

Studenten met een mbo 4-diploma zijn volgens de wettelijke eindtermen voldoende taalvaardig om een hbo-opleiding te volgen. Maar het afgelopen decennium werd duidelijk dat hun taalniveau niet altijd voldoet aan wat er verwacht wordt bij de start in het hbo. In deze publicatie brengen mbo- en hbo-docenten Nederlands/communicatie in de regio Rotterdam in kaart hoe ze samen de aansluiting van middelbaar op hoger beroepsonderwijs kunnen verbeteren en daarmee het studiesucces van mbo-instromers: beter taalbeleid, kennisdeling en aandacht voor talige (studie)vaardigheden vóór de poort (in het mbo) en ín het hbo.

'Taal speelt een belangrijke rol bij leren ongeacht wat er geleerd wordt. Uit onderzoek blijkt dat een goede taalvaardigheid een belangrijke voorwaarde is voor studiesucces. We willen dat onze studenten die doorstromen naar het hbo hun doelen en dromen kunnen bereiken. Daarvoor is nodig dat we kennis hebben van elkaars werkwijze, taalbeleid afstemmen en zorgen voor een doorlopende leerlijn. Zadkine werkt daar graag aan, samen met onze partners in de regio.' Marloes de Vries, College van bestuur Zadkine

'Soms hebben onze studenten net wat extra taalbagage en een steuntje in de rug nodig om succesvol te zijn. Dan moet het middelbaar beroepsonderwijs net wat beter afgestemd zijn op het hbo en moet het hbo net wat meer inspelen op hoe en waarover het mbo lesgeeft. Een brug bouwen tussen de twee werelden maakt het verschil tussen slagen en uitvallen in het hbo. Mbo-hbo: dat is andere taal! laat zien dat dat kan, hoe dat moet.' Ron Bormans, College van bestuur Hogeschool Rotterdam

'Elkaars taal spreken is voorwaarde voor begrip en verbinding. Niet alleen tussen mensen maar ook tussen de onderwijssectoren. Mbo-hbo Dat is andere taal! maakt die verbinding. Het biedt docenten inzicht in de aanpak van taalvaardigheid in mbo en hbo, de verschillen en overeenkomsten. Het geeft praktische handvatten om daadwerkelijk elkaars taal te gaan spreken. Een aanrader voor alle taal- en vakdocenten die hun studenten goed willen voorbereiden op hun volgende loopbaanstap in het hbo!' Ankie Romeijnders-van Tiggelen, College van bestuur Albeda